

AMMATTIKORKEAKOULUOPIKELIJOITTEN
KÄSITYKSIÄ OULUN MURTEESTA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2017

Salla Niemetmaa

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTA	3
2.1. Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia	3
2.2. Nykypuhekielen piirteet	5
3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ	7
3.1. Tutkimusaineiston keruu ja kuvaus	7
3.2. Tutkimusmenetelmä	9
4. KÄSITYKSIÄ OULUN SEUDUN MURTEEN ERITYISPIIRTEISTÄ	11
4.1. Yleisgeminaatio	11
4.2. Svaavokaali	13
4.3. Jälkitavujen <i>A</i> -loppuiset vokaaliyhtymät	17
4.3.1. <i>OA</i> -vokaaliyhtymä	17
4.3.2. <i>eA</i> -vokaaliyhtymä	19
4.3.3. <i>UA</i> -vokaaliyhtymä	21
4.3.4. <i>iA</i> -vokaaliyhtymä	23
4.4. <i>ts</i> -yhtymän vastine	24
4.5. <i>t:n</i> heikon asteen vastine	26
4.6. Yksinäis- <i>s</i> :llinen inessiivi	28
4.7. Yksikön ensimmäisen persoonan pronomini	31
4.8. Yksikön toisen persoonan pronomini	32
4.9. Oulun seudun murteen analogiset imperfektimuodot	34
5. TULOSTEN TARKASTELUA	38
5.1. Kielenpiirteitten havaitsemisen erot	38
5.2. Vertailu aiempiin tutkimustuloksiin	40

6. PÄÄTÄNTÖ	44
LÄHTEET	46
LIITE	

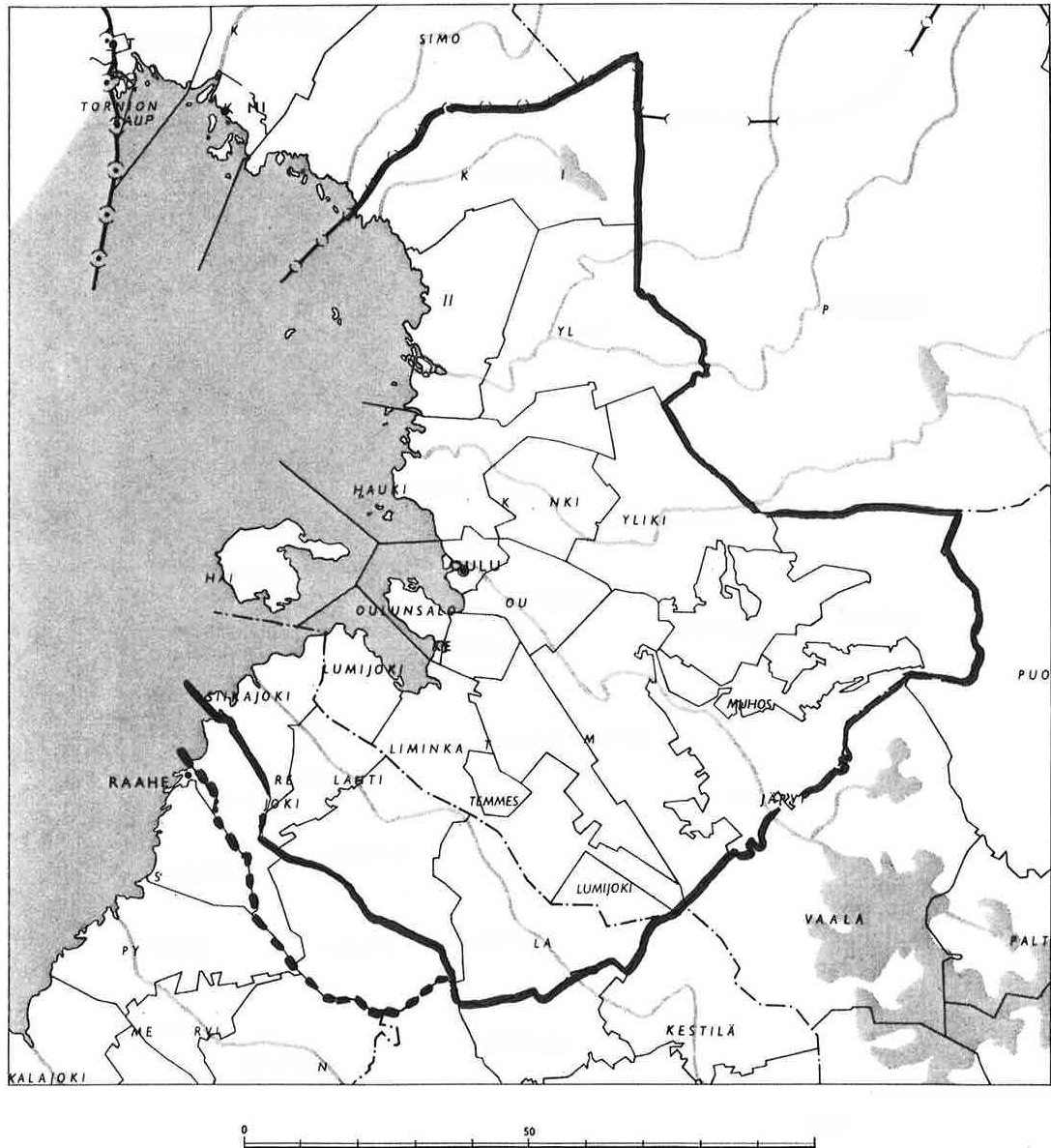
1. JOHDANTO

Tutkin kandidaatintutkielmassani Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoitten murrekäsityksiä. Valitsin tämän aiheen, koska minua kiinnostaa, mitä piirteitä Oulun murrealueelle ehkä vasta aikuisena opiskelemaan muuttaneet käsittävät Oulun murteeseen kuuluvaksi ja mitä eivät. Kuuluuko esimerkiksi yleisgminaatio tai svaavokaali heidän mielestään Oulun murteeseen? Mitä yksikön 1. ja 2. persoonan persoonapronomineja Oulun murteessa heidän mielestään käytetään? Onko jälkitavujen *iA-* ja *UA-*vokaaliyhtymien monoftongiutuminen heidän mielestään tyypillistä Oulun murteelle? Tarkoitukseni on kyselylomakkeeseen annettujen vastausten avulla selvittää,

- mitä murrepiirteitä opiskelijat käsittävät Oulun murteessa olevan,
- miten opiskelijat käsittävät yleiskielen ja Oulun murteen erot ja
- miten murrepiirteiden elävyys vaikuttaa sen käsittämiseen (ks. luku 2.2.).

Vastaavasta aiheesta on tehnyt tutkimusta kandidaatintutkielmassaan myös muun muassa Elina Rajala (2014). Hän on tutkinut Oulusta kotoisin olevien kahdeksaluokkalaisten käsityksiä Oulun murteen ominaispiirteistä. Tutkimukseni aihe on siis sama kuin Rajalalla eli käsitykset Oulun murteesta, mutta tutkimuskohteeni on erilainen kuin hänellä. Rajala on tutkinut Oulusta kotoisin olevia kahdeksaluokkalaista, joille ei ollut vielä opetettu koulussa mitään Suomen murteista. Minä taas tutkin ympäri Suomea kotoisin olevia aikuisia, joilla on kokemuksensa ja koulutuksensa puolesta tietoa Suomen murteista.

Pääkkönen (1994: 288) määrittelee Oulun seudun murrealueeksi alueen, joka ulottuu pohjoisessa Kuivaniemelle, etelässä Siikajoelle ja jonka muita itäisiä reunapitäjiä ovat Yli-Ii, Ylikiiminki, Utajärvi, Muhos, Rantsila, Paavola ja Revonlahti. Ohessa oleva kartta Oulun seudun murrealueesta on peräisin Mantilan ja Pääkkösen (2010: 16–17) teoksesta. Yhtenäinen viiva on murrealueen raja Pääkkösen (1971: 17–18) mukaan, ja katkoviivalla on merkitty murrealueen eteläraja Kettusen (1940) ja Suomen murteiden sanakirjan ensimmäisen osan (1985) liitekartan mukaan.

KUVA 1. Oulun seudun murteen alue.

Tutkielmani toisessa luvussa esittelen tutkimukseni taustalla vaikuttavia kielitieteen teorioita ja selvennän käyttämiäni käsitteitä. Lisäksi esittelen Mantilan (1997: 11–23) tekemän nykypuhekielen piirteitten viisijaon. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja käyttämäni tutkimusmenetelmän. Neljännessä luvussa analysoin aineistoni ja pohdin saamieni tulosten syitä. Viidennessä luvussa teen yhteenvedon saamistani tuloksista ja asetan Oulun seudun murteen ominaispiirteet järjestykseen sen perusteella, miten ne edustuvat aineistossani. Tutkielmani päättävässä luvussa vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1. Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia

Teen kandidaatintutkielmassani kansandialektologista tutkimusta. Kansandialektologia on kansanlingvistiikan alalaji ja tutkimussuuntaus, joka tutkii tavallisten kielenkäyttäjien murrehavaintoja. Kansandialektologiaksi on suomennettu Dennis R. Prestonin käyttämä termi *perceptual dialectology* eli 'havaintodialektologia'. Suuntaus on saanut vaikutteita varhaisista Hollannin ja Japanin tutkimuksista. (Palander 2001: 147.) Varhaisin tunnettu kansandialektologinen tutkimus aloitettiin 1880-luvulla, kun P. Willems keräsi kyselylomakeaineiston tehdäkseen tutkimusta hollannin murteista (Goeman 1999: 138–139). Japaniin kansandialektologia levisi belgialaissyntyisen Willem Grootaersin tutkiessa siellä maallikkojen murrehavaintoja (Palander 2001: 147).

Kansanlingvistiikka (engl. *folk linguistics*) on syntynyt kansandialektologian pohjalta (Palander 2011: 12). Se on tieteenala, jonka tutkimuskohteena on kielenkäyttäjien käsitykset kielestä ja asenteet sitä kohtaan. 1960- ja 1970-luvun sosiolingvistit selvittivät kielenkäyttäjien kielellisiä asenteita kysymällä heiltä niistä suoraan, kun taas kansanlingvistisessä tutkimuksessa kielenkäyttäjien asenteista pyritään tekemään päätelmiä heidän kielellisten havaintojensa perusteella. (Palander 2001: 150.) Yhdysvaltalainen Dennis R. Preston on toiminut kansanlingvistisen tutkimussuuntauksen edistäjänä 1980-luvulta lähtien (Palander 2011: 12).

Suomeen kansanlingvistiikka rantautui Vaattovaaran (2009: 27) mukaan silloin, kun Virittäjässä julkaistiin Marjatta Palanderin (2001: 147–151) kirja-arvio, jossa hän esitteli kansanlingvistiikan keskeisiä teoksia. Kansandialektologisia tutkimuksia on Suomessa tehty kuitenkin jo 1900-luvun alusta lähtien (Nupponen 2011: 3–5). Ne ovat usein koskeneet itämurteita, mutta myös pääkaupunkiseutulaisten käsityksiä on tutkittu kansanlingvistisesti. Länsimurteita on tutkittu lähinnä opinnäytetöissä. (Vaattovaara 2009: 27–28.) Kansandialektologista tutkimusta Oulun seudun murteesta ovat opinnäytetöissään tehneet muun muassa Vähälä (2005), Nieminen (2005), Väänänen (2006), Rehu (2010), Airaksinen (2012), Hägg (2014) ja Rajala (2016). Vertailen tutkimustuloksiani Vähälän, Häggin ja Rajalan pro gradu -tutkielmiin luvussa 5.2.

Edellä mainituista tutkimuksista Johanna Häggin (2014) tutkimuksen aihe ja kohde muistuttavat eniten omaa tutkimusaiheittani ja -kohdeittani. Hägg on tutkinut Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa opiskelevien murrekäsityksiä Oulun seudun murteesta. Hänen informanttinsa ovat myös olleet eri puolilta Suomea ja asuneet Oulussa eripituisia aikoja, ja heilläkin on siis ollut kokemuksensa ja koulutuksensa puolesta tietoa Suomen murteista. Onkin mielenkiintoista nähdä, eroavatko ammattikorkeakoulun opiskelijoitten käsitykset Oulun seudun murteesta yliopisto-opiskelijoitten käsityksistä. Yliopisto-opiskelijat ovat luultavasti oppineet enemmän murteista toisen asteen koulutuksessa kuin ammattikorkeakouluopiskelijat, jotka eivät välttämättä ole käyneet lukiota, joten yliopisto-opiskelijat ehkä kiinnittävät enemmän huomiota murteellisuuksiin.

Kansalla viitataan ihmisiin, joilla ei ole kielitieteellistä koulutusta, mutta esimerkiksi Vaattovaara (2009: 30) käyttää sellaisista kielenpuhujista käsitettä *maallikko*. Käytän samaa käsitettä tutkielmassani, kun viittaatan ei-kielitieteilijöihin. Kun on puhuttu siitä, kuinka maallikot havainnoivat murteellisuuksia, on käytetty useita käsitteitä, esimerkiksi *huomaaminen*, *erottaminen*, *tunnistaminen*, *havaitseminen*, *tietäminen* ja *tiedostaminen*. Suomalaisessa tutkimuksessa suositaan termejä *havainto* (engl. *perception*) ja *käsitys* (engl. *view*), joita myös esimerkiksi Preston (1989) käyttää. (Nupponen 2011: 30).

Prestonin (2011: 10) mukaan *kielikäsitys* (engl. *language regard*) kuvaa maallikkojen kielenkäyttöön ja kielen rakenteeseen liittyviä uskomuksia ja reaktioita. Hän käyttää tätä käsitettä mieluummin kuin *kieliasennetta*, koska asenteen määritelmään kuuluu olennaisesti arvottaminen. Maallikkojen kielelliset uskomukset eivät kuitenkaan välttämättä ole arvottavia. (Preston 2011: 10.) Nupposen (2011: 30) mukaan *käsitykset* liittyvät siihen, minkä piirteitten mielletään olevan ominaisia tietylle murteelle, kun taas *havaitseminen* olisi kykyä erottaa kielenaineksia verrattaessa murretta ja yleiskieltä.

Käytän omassa tutkielmassani käsitettä *käsitys*, koska tutkin nimenomaan sitä, mitä piirteitä informanttini mieltävät ominaisiksi Oulun seudun murteelle. Tutkimukseni informantit ovat saattaneet käsittää, että jokin piirre kuuluisi Oulun seudun murteeseen, vaikka murteen tutkijoitten mukaan näin ei ole. Esimerkiksi *mie*-pronominin ei fennistiikassa ainakaan vielä katsota kuuluvan Oulun seudun murteen piirteisiin.

Maallikko saattaa kuitenkin ajatella, että kuuluu, jos hän on kuullut Oulussa monen käyttävän *mie*-pronominia. Tutkimusaineistoni murrekäännöstehtävien käännökset kertovat siis mielestäni pikemminkin informanttien Oulun seudun murretta koskevista käsityksistä kuin Oulun seudun murteesta tehdyistä havainnoista. Havaintoja tutkittaessa informanttien täytyisi mielestäni kuunnella murrenauhoja tai lukea murretekstejä ja kertoa, millaisia havaintoja on niistä tehnyt.

2.2. Nykypuhekielen piirteet

Harri Mantila luokittelee nykysuomen puhekielen piirteet viiteen ryhmään sen perusteella, mikä niitten alueellinen edustus on ja kuinka ne varioivat nykykielessä. Mantilan nimeämät ryhmät ovat 1) yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet, 2) laaja-alaiset puhekielisyydet, 3) yleistyvät puhekielisyydet, 4) leimautuneet ja kartettavat aluepuhekielisyydet sekä 5) elävät paikallisuudet. (Mantila 1997: 11.)

Yleisiä ja neutraaleita puhekielen piirteitä ovat esimerkiksi passiivimuotoinen predikaatti monikon 1. persoonassa (*me mennään*), yksikkömuotoinen predikaatti monikon 3. persoonassa (*ne menee*) ja *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato (*semmonen*). Nykyään niitä esiintyy puhekielessä lähes koko Suomen alueella eikä niiden variaatio ole kovin jyrkkää. Tämän ryhmän piirteet ovat sosiaalisesti varsin neutraaleja eli sukupuolten välillä ei ole suuria eroja. Piirteet ovat myös yleistymässä: nuoret käyttävät niitä joillakin alueilla enemmän kuin vanhat kielenpuhujat. Tutkimistani piirteistä yleisiksi ja neutraaleiksi puhekielen piirteiksi luokitellaan yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit *mää* ja *sää*. (Mantila 1997: 11–13.)

Laaja-alaisia puhekielisyyksiä ovat sellaiset piirteet, joitten ei katsota olevan leimallisia millekään tietylle murrealueelle, koska ne ovat maantieteellisesti laajalle levinneitä. Niitten alueellinen yleistyminen on lakannut, mutta laajan levinneisyytensä ansiosta ne ovat hyvin edustettuna nykypuhesuomessa. Näitten piirteitten käytössä on selvästi variaatiota: Maaseudulla niitä käytetään paljon, mutta kaupungeissa niitä jonkin verran vältellään. Varsinkin kaupungeissa piirteiden käyttö riippuu myös puhujan iästä ja sukupuolesta. Tavallisesti miehet käyttävät näitä piirteitä enemmän kuin naiset.

Tutkimistani piirteistä laaja-alaisiksi puhekielisyysiksi luokitellaan yleisgemiaatio ja svaavokaali. (Mantila 1997: 14.)

Yleistyvät puhekielisyudet ovat paraikaa yleistymässä koko Suomessa. Nuoret käyttävät niitä enemmän kuin vanhat ja naiset useammin kuin miehet. Ne ovat vanhastaan laajalle levinneitä eivätkä ole pelkästään itämurteille tai länsimurteille ominaisia piirteitä. Tutkimistani piirteistä yleistyviksi puhekielisyysiksi luokitellaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutumisen, esimerkiksi muutos *iA > ii* (*siistiä > siistii*) ja *UA > UU* (*piippua > piippuu*). (Mantila 1997: 16.) Nämä *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutuneet muodot eivät siis vanhastaan kuulu Oulun seudun murteeseen, mutta koska ne ovat yleistyviä, niitäkin saattaa esiintyä informanttien vastauksissa.

Leimautuneita ja kartettavia aluepuhekielisyysiksi ovat sellaiset piirteet, jotka yhdistetään tiettyyn alueeseen tai maakuntaan ja joita erityisesti kaupungeissa käytetään yhä vähemmän. Maaseudulla varsinkin nuoret naiset välttävät näitä piirteitä. Esimerkkejä tällaisista piirteistä ovat jälkitavujen vokaalienvälinen *h* muun muassa Peräpohjolassa (esimerkiksi *menhän methän*) sekä pitkän *a:n* ja *ä:n* diftongiutuminen savolaismurteissa (esimerkiksi *maa > moa ~ mua*). (Mantila 1997: 19.) Tutkimistani piirteistä yhtäkään ei luokitella leimautuneeksi ja kartettavaksi aluepuhekielisyysdeksi.

Elävät paikallisuudet tunnetaan vain tietyllä alueella, ja niitä käytetään kaikissa ikä- ja sukupuoliryhmissä. Ne saattavat levitä myös alueellisesti, mikä on elävien paikallisuuksien ja yleistyvien puhekielisyysien selvä ero. Yleistyvät puhekielisyudet leviävät nimittäin ennemminkin sosiaalisesti, eli nuoret käyttävät niitä vanhoja enemmän. Eläviksi paikallisuuksiksi luokitellaan esimerkiksi *h:n* metateesi Tornion murteessa (esimerkiksi *kolhmeen, sauhnaan*) sekä *mie-* ja *sie-*persoonapronominit. Minun tutkimistani piirteistä eläviksi paikallisuuksiksi luokitellaan Oulun seudun murteen analogiset imperfektimuodot, esimerkiksi *tekkiin, tulliin*. (Mantila 1997: 21.)

3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

3.1. Tutkimusaineiston keruu ja kuvaus

Tutkimuksessani hyödynnän jo olemassa ollutta aineistoa. Maija Saviniemi, Niina Kunnas, Harri Mantila ja Ulla Paukkunen tutkivat Oulussa ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien murretietoisuutta, ja heidän tekeillä oleva artikkelinsa julkaistaan *Kielet ja kielimuodot kohtaavat Oulussa* -teoksessa. Heidän kirjahankkeensa on osa Oulun yliopiston *Northern Sociolinguistic Encounters (NSE)* -hanketta, jonka tutkimusyhteisö on nimeltään *Transcultural Encounters*.

Tutkimustaan varten Saviniemi ynnä muut ovat laatineet kyselylomakkeen (ks. liite 1) ja teettäneet kyselyn yhdellä Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijaryhmällä tammikuussa 2015. Olen saanut Saviniemeltä kopiot tästä pilottiaineistosta tutkimustani varten. Kyselylomake sisältää kolme osaa. Ensimmäisessä osassa kysytään informantin taustatietoja, joita ovat sukupuoli, ikä, informantin kotipaikkakunta, molempien vanhempien kotipaikkakunta, informantin koulutustausta ja se, kuinka kauan hän on asunut Oulussa. Toisessa osassa on tehtävänä miettiä, mitä informantti opettaisi Oulun murteesta kaverilleen, joka ei tunne Oulun murretta. Tutkimukseni kannalta kyselylomakkeen toisella osiolla ei kuitenkaan ole merkitystä.

Kyselylomakkeen kolmannessa osassa vastaajia on pyydetty kääntämään yleiskieliset lauseet niin, kuin ne heidän mielestään sanottaisiin Oulun murteella. Murrekäännöstehtävien käyttöä tutkimusmenetelmänä puoltaa se, että niissä nousee esille sellaisiakin piirteitä, joita informanteille ei spontaanissa luettelussa tule mieleen kuvailta (Nupponen 2011: 249). Menetelmää on käyttänyt esimerkiksi Johanna Alpia (2005: 91–124) tutkiessaan joensuulaisten nuorten murrehavaintoja ja Harri Mantila (2013: 415) tutkiessaan, kuinka yliopisto-opiskelijat havaitsevat Oulun seudun murteen analogisia imperfektimuotoja.

Murrekäännöstehtävän huono puoli on kuitenkin se, että vastaukseen saatetaan kirjoittaa enemmän sellaisia piirteitä, joita ei ainoastaan kuule puheessa vaan näkee myös kirjoitettuna esimerkiksi verkkokeskusteluissa. Puhutussa kielessä hyvin elävät piirteet saattavat siis jäädä kirjoitetuista vastauksista pois, koska niitä ei ole totuttu lukemaan ja

kirjoittamaan. Toinen huomioon otettava seikka murrekäännöstehtävässä on se, että vastaajat eivät ohjeistuksesta huolimatta välttämättä yritä kirjoittaa nimenomaan Oulun murteella. He saattavat kirjoittaa millä tahansa murteella, jotta käännös poikkeaisi yleiskielisestä virkkeestä mahdollisimman paljon. Lisäksi heidän käännöksensä saattavat poiketa sanavalinnoiltaan, sanajärjestyksiltään ja lauserakenteiltaan niin paljon alkuperäisistä virkkeistä, että käännöksissä ei ole enää mahdollista olla sitä kielenpiirrettä, jota tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella.

Tarkastelemieni kyselylomakkeitten yleiskieliset lauseet on laadittu niin, että Oulun murteelle käännetyt lauseet voisivat sisältää nykyiselle Oulun murteelle ominaisia murrepiirteitä. Sekä Saviniemen ynnä muitten tekeillä olevassa tutkimuksessa että minun tutkimuksessani otetaan huomioon seuraavat piirteet: yleisgeminaatio, svaavokaali, jälkitavujen *A*-loppuiset vokaaliyhtymät *iA* (*siistiä*), *UA* (*piippua*), *eA* > *iA* (*kauhea* > *kauhia*) ja *OA* > *UA* (*sanoa* > *sanua*), *ts*-yhtymän vastine *tt* : *tt* ~ *t*, yksinäis-s:llinen inessiivi, *t:n* heikon asteen vastine, yksikön ensimmäisen persoonan persoonapronomini *mää*, yksikön toisen persoonan persoonapronomini *sää* ~ *nää* sekä Oulun seudun murteen analogiset imperfektimuodot (esim. *panniin*, *tekkiin*). Suurin osa näistä piirteistä on nostettu Oulun seudun murteen erityispiirteiksi aikaisemmissakin oululaisten murrekäsityksiä koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Rajala 2014: 4; Vähälä 2005: 14; Airaksinen 2012: 20–21). Minä kuitenkin huomioin tutkimuksessani myös yksikön ensimmäisen persoonan persoonapronominin sekä *iA*- ja *UA* -vokaaliyhtymät (*siistiä*, *piippua*), jotka saattavat oululaisten nuorten puheessa monoftongiutua: *iA* > *ii* (*siistii*) ja *UA* > *UU* (*piippuu*) (ks. luku 2.2.).

Kyselylomake teetettiin perinteisessä luokkahuonetilanteessa. Saviniemi ja Paukkunen olivat tutkijoina itse paikalla, kun 23 informanttia teki lomakkeissa annetut tehtävät. Näin he voivat varmistua siitä, että lomakkeet täytettiin asianmukaisesti. Informanteille jaettiin ensin lomakkeen ensimmäinen ja toinen osa. Kun informantti oli tehnyt ne, hän sai lomakkeen kolmannen osan. Kolmas osa annettiin vasta toisen osan tekemisen jälkeen, jotta informantti ei voinut saada apua toisen osan tekemiseen kolmannen osan tehtävistä.

Jätän kaksi kyselylomaketta tutkimuksen ulkopuolelle, koska vastaajat ovat joko vastanneet epäasiallisesti tai eivät ole vastanneet ollenkaan. Tarkastelen tutkimuksessani

siis yhteensä 21 informantin vastauksia. Heistä kaksi on miehiä ja 19 naisia. 20–30-vuotiaita on 19 informanttia ja yli 30-vuotiaita kaksi informanttia. Oulussa alle vuoden on asunut kahdeksan informanttia, 1–5 vuotta viisi informanttia, 5–10 vuotta kaksi informanttia ja yli 10 vuotta viisi informanttia. Yksi informantti ei asu Oulussa ollenkaan.

Informantit ovat kotoisin eri puolilta Suomea. Neljä informanttia on antanut kotipaikkakunnakseen Oulun, vaikka he ovat asuneet Oulussa alle kymmenen vuotta. Mantila (2013: 415–416) on omassa tutkimuksessaan jakanut informantit kolmeen ryhmään sen perusteella, mistä he ovat kotoisin. Nämä ryhmät ovat Oulussa asuneet, naapurimurrealueilta muuttaneet ja kauempaa muuttaneet. Mantilan mukaan Oulun seudun murrealueen naapurimurrealueisiin kuuluu keskipohjalaismurteitten, peräpohjalaismurteitten ja Kainuun murteen alueet. Jaan tutkimukseni informantit samoihin ryhmiin sen perusteella, mitä he ovat vastanneet omaksi tai vanhempinsa kotipaikkakunnaksi taustatietolomakkeessa: Oulun seudulta on kotoisin viisi informanttia, naapurimurrealueilta 11 ja kauempaa viisi informanttia.

Informanttien koulutustaustat vaihtelevat. Lukion on käynyt 12 informanttia, ammattikoulun on käynyt kolme informanttia, ja sekä lukion että ammattikoulun on käynyt kuusi informanttia. Kaksi lukion käyneistä on opiskellut myös yliopistossa. En kuitenkaan ota informanttien taustamuuttujia huomioon aineiston analyysissä muuten kuin kommentoimalla niitä, jos huomaan aineistossa odotuksenvastaisia tai muuten poikkeavia muotoja.

3.2. Tutkimusmenetelmä

Käytän murrekäännöstehtävien vastausten analysointiin kvantitatiivista kuvaustapaa, kun selvitän eri varianttien suhteellisia osuuksia, eli havainnollistan eri varianttien esiintymistä vastauksissa prosenttein ja frekvenssein. Kvalitatiiviseen tutkimukseen tarvitsisin tietoa informanttien valintojen perusteluista. Pyöristä prosenttiluvut lähimpään täyteen prosenttiin, koska se on mielestäni riittävän tarkka esitystapa tämänkokoisessa aineistossa. Ilmoitan prosenttien yhteissummaksi aina 100 %. Pyöristettyjen prosenttilukujen summa ei aina ole tasan 100, vaan se voi olla myös 99

tai 101. Tämä poikkeama johtuu desimaalien pyöristämisestä. Käytän laskemisessa apunani Microsoftin Excel-laskentataulukko-ohjelmaa, ja muodostan sen avulla taulukoita.

Aloitan vastausten analysoinnin niin, että etsin murrekäännöstehtävän virkkeistä ne sanat, joissa tietty kielenpiirre voisi esiintyä. Sen jälkeen lasken sanakohtaisesti, montako kutakin piirteen varianttia vastauksissa esiintyy. Nämä lukumäärät jaan kunkin erikseen varianttien yhteismäärällä, joka useimmiten on sama kuin informanttien lukumäärä eli 21, koska suurinta osaa saneista on murrekäännöstehtävässä vain yksi. Näin saan selville kunkin sanan varianttien suhteelliset osuudet. Jaottelen variantit ryhmiin sen mukaan, onko niissä tiettyä piirrettä vai ei, esimerkiksi yleisgeminaatiota, tai mikä piirteen varianteista niissä on, esimerkiksi *-eA*, *-iA* vai *-ee*. Jos yleiskielisessä lauseessa esiintyvä sana on vastauksissa vaihdettu tai sen muoto on muutettu niin, ettei piirteen esiintyminen sanassa olekaan mahdollista, olen luokitellut kyseisen sanan omaan ryhmäänsä, esimerkiksi ”sana vaihdettu”. (Ks. taulukot luvussa 4.)

Seuraavaksi lasken, kuinka suuri piirteen kokonaismäärä on kaikki tarkastelemani sanat huomioon ottaen, eli kuinka monta kertaa se esiintyy kaikissa tarkastelemissani sanoissa. Tämän lukumäärän jaan tarkastelemieni sanojen yhteismäärällä, joka on yleensä 21 kertaa tarkastelemieni sanojen määrä. Näin saan tietää, kuinka monta prosenttia tietyn piirteen edustus vastauksissa on, ja voin vertailla sitä muitten piirteitten edustuksiin. Tulokset kertovat, mitä variantteja vastaajat katsovat Oulun murteeseen kuuluvan.

4. KÄSITYKSIÄ OULUN SEUDUN MURTEEN ERITYISPIIRTEISTÄ

4.1. Yleisgemmaatio

Yleisgemmaatio tarkoittaa sitä, että pitkän vokaalin sisältävän tavun alkukonsonantti kahdentuu lyhyen painollisen tavun jälkeen (Pääkkönen 1994: 298), esimerkiksi *näky* > *näkkyy*. Yleisgemmaatiota esiintyy vanhastaan monessa murteessa maantieteellisesti laajalla alueella. Sitä tavataan suuressa osassa lounais- ja hämäläismurteitten välisiä siirtymämurteita, keski-, pohjois- ja peräpohjalaismurteita, savolaismurteita sekä osassa hämäläismurteita (ks. Kettunen 1981: kartta 2). Oulun seudun murteessa yleisgemmaatio ulottuu myös myöhäisiin lainasanoihin (*mussiikki*, *polliisi*) (tällaisista muodoista lisää Nahkola 1987: 49), mutta tällaisia lainasanoja ei aineistossani ole. Oulun seudun murteen yleisgemmaatiolle on ominaista myös se, että se voi esiintyä pitkien vokaalien lisäksi alkuperäisten *i*-loppuisten diftongien edellä, esimerkiksi *sannoin*, *kyssyit* (Nahkola 1987: 51). Murrekäännöstehtävässä yleisgemmaatio on mahdollinen saneissa *näky*, *tänään*, *salaisuus*, *kokeilla* ja *näky*. Olen kirjannut informanttieni vastauksissa esiintyvät variantit alla olevaan taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Sanojen *näkyy*, *tänään*, *salaisuus*, *kokeilla* ja *näkyy* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

2. <i>Tänään</i> näkyy televisiossa <i>Salatut elämät</i> .				
Ei yleisgemmaatiota	<i>näkyy</i>	3	3	14 %
Yleisgemmaatio	<i>näkkyä</i>	15	18	86 %
	<i>tullee</i>	3		
Yhteensä		21		100 %
2. <i>Tänään</i> näkyy televisiossa <i>Salatut elämät</i> .				
Ei yleisgemmaatiota	<i>tänään</i>	2	2	10 %
Yleisgemmaatio	<i>tännään</i>	15	19	90 %
	<i>tännää</i>	4		
Yhteensä		21		100 %
7. <i>Salkkareissa teineillä on salaisuus</i> .				
Ei yleisgemmaatiota	<i>salaisuus</i>	3	5	24 %
	<i>salaisuus</i>	2		
Yleisgemmaatio	<i>sallaisuus</i>	16	16	76 %
Yhteensä		21		100 %
10. <i>Sanni antaa Talen kokeilla</i> vatsaansa.				
Ei yleisgemmaatiota	<i>kokeilla</i>	4	4	19 %
Yleisgemmaatio	<i>kokkeilla</i>	16	17	81 %
	<i>kokkeila</i>	1		
Yhteensä		21		100 %
14. <i>Salkkarit</i> näkyy puoli kahdeksalta kolmosella.				
Ei yleisgemmaatiota	<i>näkyy</i>	1		5 %
Yleisgemmaatio	<i>näkkyä</i>	20		95 %
Yhteensä		21		100 %

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, kolme informanteista on muuttanut lausetta 2 niin, että predikaattina ei olekaan *näkyy* tai *näkkyä* vaan *tullee*. Tässä saneessa yleisgemmaatio on mahdollinen ja informantit ovat sen myös huomanneet, joten katson kyseisten informanttien tuntevan yleisgemmaatioilmion. Ohessa olevaan taulukkoon 2 olen laskenut, kuinka suuri yleisgemmaation kokonaisedustuminen aineistossa on tarkastelemieni sanojen osalta.

TAULUKKO 2. Yleisgemmaation edustuminen vastauksissa.

Ei yleisgemmaatiota	<i>näky</i>	1	15	14 %
	<i>tänään</i>	2		
	<i>salaisuus</i>	5		
	<i>kokeilla</i>	4		
	<i>näky</i>	3		
Yleisgemmaatio	<i>näky</i>	20	90	86 %
	<i>tänään</i>	19		
	<i>salaisuus</i>	16		
	<i>kokeilla</i>	17		
	<i>näky</i>	18		
Yhteensä		105		100 %

Taulukosta 2 huomaa, että yleisgemmaoitunut muoto voisi esiintyä aineistossani yhteensä 105 kertaa. Se esiintyy informanttien vastauksissa 90 kertaa, joten sen edustus vastauksissa on 86 prosenttia. Sanoissa *salaisuus* ja *kokeilla* yleisgemmaation edustus on vähän alhaisempi, 76 prosenttia ja 81 prosenttia (ks. taulukko 1). Yleisgemmaation ajatellaan ehkä sopivan paremmin pitkän vokaalin kuin diftongin eteen. Yleisgemmaation edustus aineistossani on joka tapauksessa hyvin kattava.

4.2. Svaavokaali

Svaavokaaliksi kutsutaan sellaista vokaalia, joka esiintyy tiettyjen konsonanttiyhtymien komponenttien välissä ensimmäisen ja toisen tavun rajalla. Tällaisia konsonanttiyhtymiä voivat Oulun seudun murteessa olla *l*-alkuiset konsonanttiyhtymät *lh*, *lk(k)*, *lm*, *lp(p)*, *lv* ja *lj* (esimerkiksi *kylymä*, *talavella*), *h*-alkuiset konsonanttiyhtymät *hj*, *hl*, *hm*, *hn*, *hr* ja *hv* (*ihiminen*, *kahavila*) sekä *lj*-, *nj*- ja *rj*-yhtymät (*nelijä*, *linija*). Myös *nh*-konsonanttiyhtymässä svaavokaali on mahdollinen (*vanaha*), mutta sen käyttö on horjuvaa. (Mantila & Pääkkönen 2010: 92–100.)

Svaavokaali on maantieteellisesti laaja-alainen piirre. Se kuuluu vanhastaan keski- ja pohjoispohjalaismurteitten lisäksi savolaismurteisiin, joissa sitä esiintyy enimmäkseen *l*-alkuisissa konsonanttiyhtymissä (ks. Kettunen 1981: kartat 199 ja 200). Nykypuhesuomessa svaavokaali on levinnyt entistä laajemmalle alueelle. (Pinola 1997: 59.) Aineistoni murrekäännöstehtävissä on ensimmäisen ja toisen tavun rajalla

konsonanttiyhtymät *hj*, *hv*, *lk(k)* ja *lm* sanoissa *Pihlajakatua*, *Salkkareissa*, *alkaa*, *nälkä*, *kahvia*, *Salkkarit* ja *kolmosella*, joten svaavokaali on mahdollinen näissä sanoissa. Olen kirjannut edellä mainittujen sanojen variantit informanttien vastauksissa ohessa olevaan taulukkoon 3.

TAULUKKO 3. Sanojen *Pihlajakatua*, *Salkkareissa*, *alkaa*, *nälkä*, *kahvia*, *Salkkarit* ja *kolmosella* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

6. Tätä <i>Pihlajakatua</i> ei ole oikeasti olemassa.				
Ei svaavokaalia	<i>Pihlajakatua</i>	8	11	52 %
	<i>Pihlajakatu</i>	1		
	<i>Pihlajakatuu</i>	1		
	<i>Pihlajakattuu</i>	1		
Svaavokaali	<i>Pihilajakatua</i>	8	10	48 %
	<i>Pihilajakattuu</i>	1		
	<i>Pihilajakatuva</i>	1		
Yhteensä		21	100 %	
7. <i>Salkkareissa</i> teineillä on salaisuus.				
Ei svaavokaalia	<i>Salkkareissa</i>	8	9	43 %
	<i>Salkkareis</i>	1		
Svaavokaali	<i>Salakkareissa</i>	6	12	57 %
	<i>Salakkareisa</i>	6		
Yhteensä		21	100 %	
9. <i>Vauva alkaa</i> potkia.				
Ei svaavokaalia	<i>alkaa</i>	2	3	14 %
	<i>alkkaa</i>	1		
Svaavokaali	<i>alakaa</i>	17	18	86 %
	<i>alakkaa</i>	1		
Yhteensä		21	100 %	
11. <i>Tuli kauhea nälkä</i> .				
Ei svaavokaalia	<i>nälkä</i>	2		10 %
Svaavokaali	<i>näläkä</i>	19		90 %
Yhteensä		21	100 %	
12. <i>Tein itselleni kahvia</i> ja panin siihen maitoa.				
Ei svaavokaalia	<i>kahvia</i>	3	5	24 %
	<i>kahvii</i>	2		
Svaavokaali	<i>kahavia</i>	15	16	76 %
	<i>kahavit</i>	1		
Yhteensä		21	100 %	
14. <i>Salkkarit</i> näkyy puoli kahdeksalta kolmosella.				
Ei svaavokaalia	<i>Salkkarit</i>	9		43 %
Svaavokaali	<i>Salakkarit</i>	12		57 %
Yhteensä		21	100 %	
14. <i>Salkkarit</i> näkyy puoli kahdeksalta kolmosella.				
Ei svaavokaalia	<i>kolmosella</i>	1	1	5 %
Svaavokaali	<i>kolomosella</i>	17	20	95 %
	<i>kolomosel</i>	1		
	<i>kolomoselta</i>	2		
Yhteensä		21	100 %	

Taulukosta 3 on nähtävissä, että lauseet 12 ja 14 on neljässä vastauksessa käännetty niin, että sanojen *Pihlajakatua*, *kahvia* ja *kolmosella* sijamuoto on muuttunut. Koska sijamuodon muutos ei vaikuta svaavokaalin esiintymiseen sanan alussa, olen luokitellut kyseiset vastaukset normaalisti joko svaavokaalittomien tai svaavokaalillisten vastauksien ryhmään (ks. taulukko 3). Informanttien vastauksissa svaavokaali on selvästi yleisempi sanoissa *alkaa*, *nälkä*, *kahvia* ja *kolmosella* kuin erisnimissä *Pihlajakatua*, *Salkkareissa* ja *Salkkarit*. Erisnimiä ei havaintojeni mukaan mielletä sopivaksi esiintymisympäristöksi svaavokaalille yhtä helposti kuin yleisnimiä. Alla olevaan taulukkoon 4 olen laskenut, kuinka suuri svaavokaalin kokonaisedustuminen aineistossa on tarkastelemieni sanojen osalta.

TAULUKKO 4. Svaavokaalin edustuminen vastauksissa.

Ei svaavokaalia	<i>Pihlajakatua</i>	11	40	27 %
	<i>Salkkareissa</i>	9		
	<i>alkaa</i>	3		
	<i>nälkä</i>	2		
	<i>kahvia</i>	5		
	<i>Salkkarit</i>	9		
	<i>kolmosella</i>	1		
Svaavokaali	<i>Pihlajakatua</i>	10	107	73 %
	<i>Salkkareissa</i>	12		
	<i>alkaa</i>	18		
	<i>nälkä</i>	19		
	<i>kahvia</i>	16		
	<i>Salkkarit</i>	12		
	<i>kolmosella</i>	20		
Yhteensä		147		100 %

Taulukosta 4 käy ilmi, että svaavokaali voisi esiintyä aineistossani yhteensä 147 kertaa. Se esiintyy vastauksissa yhteensä 107 kertaa, joten sen kokonaisedustus aineistossani on 73 prosenttia. Svaavokaalin edustus aineistossa olisi yhtä suuri kuin yleisgemmaation edustus (ks. luku 4.1.), jos erisnimiä ei huomioitaisi analyysissä. Se siis käsitetään Oulun seudun murteelle ominaiseksi piirteeksi melko hyvin.

4.3. Jälkitavujen *A*-loppuiset vokaaliyhtymät

Jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymillä on suomen murteissa paljon variantteja. Oulun seudun murteessa ne ovat vanhastaan asuissa *iA* (*pimiä*) ja *UA* (*puurua*). (Ks. Kettunen 1981: kartat 191, 194.) Tavunrajat ovat niissä selvät, ja vokaalien välissä voivat olla myös siirtymä-äänteet *j*, *v* ja *w* erivahvaisina (*komija*, *maituwa*) (Mantila & Pääkkönen 2010: 206). Yleistyviä piirteitä puhesuomessa ovat monoftongiutuneet variantit *ee* ja *oo* (Mantila 1997: 16–19), jotka ovat Oulun seudun puhemielessä mahdollisia myös geminoituneissa muodoissa (*pimmee*, *kommee*).

UA- ja *iA*-vokaaliyhtymät ovat tavallisesti yleiskielisessä asussa, mutta niissä vokaalien väliin voivat tulla siirtymä-äänteet *j*, *v* ja *w* erivahvaisina (*käskyvä*, *kyytijä*) (Mantila & Pääkkönen 2010: 206–214). Olen ottanut myös *UA*- ja *iA*-vokaaliyhtymät tutkimukseeni mukaan, koska niitten monoftongiutuneet variantit *UU* ja *ii* ovat yleistyviä puhesuomen piirteitä (Mantila 1997: 16) ja informanttini voivat käsittää ne myös Oulun seudun murteeseen kuuluviksi. Seuraavaksi käsittelem näitä *A*-loppuisia vokaaliyhtymiä kutakin erikseen.

4.3.1. *OA*-vokaaliyhtymä

Murrekäännöstehtävässä jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymä esiintyy saneissa *Ismoa*, *Seppoa* ja *maitoa*. Olen koonnut näitten sanojen variantit alla olevaan taulukkoon 5. Informanttien vastauksissa esiintyviä *OA*-vokaaliyhtymän variantteja ovat yleiskielinen *OA*, vanhastaan Oulun seudun murteeseen kuuluva *UA* ja monoftongiutunut *oo*.

TAULUKKO 5. Sanojen *Ismoa*, *Seppoa* ja *maitoa* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

5. Esko Kovero näyttelee <i>Ismoa</i> , ja <i>Seppoa</i> esitti Jarmo Koski.				
<i>OA</i>	<i>Ismoa</i>	11	11	52 %
<i>UA</i>	<i>Ismua</i>	3	4	19 %
	<i>Eskua</i>	1		
<i>OO</i>	<i>Ismoo</i>	5	5	24 %
sijamuoto vaihdettu	<i>Ismo</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %
5. Esko Kovero näyttelee <i>Ismoa</i> , ja <i>Seppoa</i> esitti Jarmo Koski.				
<i>OA</i>	<i>Seppoa</i>	10		48 %
<i>UA</i>	<i>Seppua</i>	6		29 %
<i>OO</i>	<i>Seppoo</i>	4		19 %
sijamuoto vaihdettu	<i>Sepon</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
12. Tein itselleni kahvia ja panin siihen <i>maitoa</i> .				
<i>OA</i>	<i>maitoa</i>	5	5	24 %
<i>UA</i>	<i>maitua</i>	14	14	67 %
<i>OO</i>	<i>maitoo</i>	1	2	10 %
	<i>maittoo</i>	1		
Yhteensä		21		100 %

Lause 5 on yhdessä vastauksessa käännetty niin, että saneitten *Ismoa* ja *Seppoa* sijamuoto on muuttunut. *OA*-vokaaliyhtymän mahdollistavaa partitiivin sijapäättä -*A* ei siis näissä vastauksissa ole, joten en ole voinut luokitella niitä samoihin varianttiryhmiiin muitten vastausten kanssa. Yhdessä vastauksessa nimet *Esko* ja *Ismo* ovat menneet sekaisin. Informantti on kuitenkin kirjoittanut vastaukseensa saneen *Eskua*, jossa yleiskielinen *OA*-vokaaliyhtymä edustuu *UA*-vokaaliyhtymänä, joten luokittelen vastauksen samaan ryhmään *Ismua*-vastausten kanssa. Oulun seudun murteelle ominainen *UA*-vokaaliyhtymä esiintyy kuitenkin eniten lauseen 12 käänöksissä, kun yleisnimi *maitoa* on käännetty muotoon *maitua* 67 prosentissa vastauksista. *UA*-vokaaliyhtymään päättyvien erisnimien *Ismua* ~ *Eskua* ja *Seppua* edustukset ovat selvästi pienemmät, 19 ja 29 prosenttia. Kaikki informantit eivät luultavasti ajattele, että tämä murrepiirre voisi ulottua erisnimiin. Ohessa olevaan taulukkoon 6 olen koontanut *OA*-vokaaliyhtymän varianttien edustukset aineistossa.

TAULUKKO 6. *OA*-vokaaliyhtymän variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>OA</i>	<i>Ismoa</i>	11	26	41 %
	<i>Seppoa</i>	10		
	<i>maitoa</i>	5		
<i>UA</i>	<i>Ismoa</i>	4	24	38 %
	<i>Seppoa</i>	6		
	<i>maitoa</i>	14		
<i>OO</i>	<i>Ismoa</i>	5	11	17 %
	<i>Seppoa</i>	4		
	<i>maitoa</i>	2		
sijamuoto vaihdettu	<i>Ismoa</i>	1	2	3 %
	<i>Seppoa</i>	1		
	<i>maitoa</i>	0		
Yhteensä		63		100 %

Taulukosta 6 käy ilmi, että jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymä voisi esiintyä vastauksissa yhteensä 63 kertaa. Yleiskielisen variantin *OA* informantit ovat kirjoittaneet vastauksiin 26 kertaa, eli sen edustus vastauksissa on 41 prosenttia. Se on siis useimmiten valittu variantti, sillä *UA*-variantin edustus on vähän alhaisempi, 38 prosenttia, ja *OO*-variantin edustus 17 prosenttia. Oulun seudun murteelle ominainen *UA*-variantti käsitetään siis kohtalaisesti Oulun seudun murteen piirteeksi, mutta sen edustus vastauksissa olisi luultavasti korkeampi, jos erisnimien osuus käännettävissä lauseissa olisi pienempi. Toisaalta se on myös sellainen puhekielen piirre, jota ei havaintojeni mukaan kovin usein kirjoiteta vapaamuotoisessa kielessäkään. Kaikki vastaajat eivät siis kirjallisen käännoستهتävän aikana välttämättä tule ajatelleeksi kyseistä kielenpiirrettä.

4.3.2. *eA*-vokaaliyhtymä

Murrekäännoستهتävässä jälkitavujen *eA*-vokaaliyhtymä esiintyy sanoissa *oikeaa*, *nimeä*, *oikeasti* ja *kauhea*. Olen siis ottanut tarkasteluun mukaan myös adverbien *oikeasti*, vaikka siinä *eA*-vokaaliyhtymä ei ole sanan lopussa vaan kantavartalon lopussa *sti*-johdoksen sisällä. Kyseisellä adverbilla kuitenkin on suomen puhekielessä eri variantteja *eA*-vokaaliyhtymän vaihtelun vuoksi, joten katson, että se sopii tarkasteluun yhtä hyvin kuin muutkin tarkastelemani saneet. Olen koonnut näitten sanojen variantit ohessa olevaan taulukkoon 7.

TAULUKKO 7. Sanojen *oikeaa*, *nimeä*, *oikeasti* ja *kauhea* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

4. Tiedätkö sinä Ismon <i>oikeaa</i> nimeä?				
<i>eA</i>	<i>oikeaa</i>	1	1	5 %
<i>iA</i>	<i>oikiaa</i>	16	16	76 %
<i>ee</i>	<i>oikeeta</i>	1	4	19 %
	<i>oikkeeta</i>	2		
	<i>oikeen</i>	1		
Yhteensä		21		100 %
4. Tiedätkö sinä Ismon <i>oikeaa</i> nimeä?				
<i>eA</i>	<i>nimeä</i>	2		10 %
<i>iA</i>	<i>nimiä</i>	12		57 %
<i>ee</i>	<i>nimmee</i>	6		29 %
sijamuoto vaihdettu	<i>nimen</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
6. Tätä Pihlajakatua ei ole <i>oikeasti</i> olemassa.				
<i>eA</i>	<i>oikeasti</i>	1	1	5 %
<i>iA</i>	<i>oikiasti</i>	14	14	67 %
<i>ee</i>	<i>oikeesti</i>	4	6	29 %
	<i>oikkeesti</i>	2		
Yhteensä		21		100 %
11. Tuli <i>kauhea</i> nälkä.				
<i>eA</i>	<i>kauhea</i>	1	1	5 %
<i>iA</i>	<i>kauhia</i>	15	15	71 %
<i>ee</i>	<i>kauhee</i>	4	5	24 %
	<i>hirivee</i>	1		
Yhteensä		21		100 %

Taulukosta 7 käy ilmi, että yhdessä vastauksessa partitiivimuotoinen lauseke *oikeaa nimeä* lauseessa 4 on käännetty niin, että se on genetiivissä: *oikeen nimen*. Määritteen *oikeen* olen luokitellut normaalisti samaan ryhmään partitiivimuotoisten *oik(k)eeta*-vastausten kanssa, koska siinä *eA*-vokaaliyhtymän variantti kuuluu sanavartaloon, joten sijamuodon muutos ei vaikuta sen esiintymismahdollisuuteen. Sen sijaan edussana *nimen* on saanut luokittelussani oman ryhmänsä, koska sijamuodon muutos estää *eA*-vokaaliyhtymän varianttien esiintymisen. Lauseen 11 sana *kauhea* on yhdessä vastauksessa vaihdettu sanaksi *hirivee*. Kyseisessä sanassa sattuu olemaan *eA*-vokaaliyhtymän monoftongiutunut variantti *ee*, joten olen luokitellut sen samaan ryhmään sanan *kauhee* kanssa. Ohessa olevaan taulukkoon 8 olen koonnut *eA*-vokaaliyhtymän varianttien edustukset aineistossa.

TAULUKKO 8. *eA*-vokaaliyhtymän variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>eA</i>	<i>oikeaa</i>	1	5	6 %
	<i>nimeä</i>	2		
	<i>oikeasti</i>	1		
	<i>kauhea</i>	1		
<i>iA</i>	<i>oikeaa</i>	16	57	68 %
	<i>nimeä</i>	12		
	<i>oikeasti</i>	14		
	<i>kauhea</i>	15		
<i>ee</i>	<i>oikeaa</i>	4	21	25 %
	<i>nimeä</i>	6		
	<i>oikeasti</i>	6		
	<i>kauhea</i>	5		
sijamuoto vaihdettu	<i>oikeaa</i>	0	1	1 %
	<i>nimeä</i>	1		
	<i>oikeasti</i>	0		
	<i>kauhea</i>	0		
84			100 %	

Taulukosta 8 käy ilmi, että *eA*-vokaaliyhtymä voisi esiintyä vastauksissa yhteensä 84 kertaa. Se esiintyy vastauksissa yhteensä viisi kertaa, eli sen edustus vastauksissa on kuusi prosenttia. Murteellisen *iA*-variantin edustus on 68 prosenttia ja monoftongiutuneen *ee*-variantin edustus 25 prosenttia. Informanttini siis käsittävät *iA*-vokaaliyhtymän Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi selvästi paremmin kuin *UA*-vokaaliyhtymän (ks. luku 4.3.1.). Uskon tämän eron johtuvan siitä, että *iA*-vokaaliyhtymää saattaa nähdä kirjoitetussakin kielessä useammin kuin *UA*-vokaaliyhtymää. Luulen myös, että *eA*- ja *iA*-vokaaliyhtymien eron kuulee selvemmin kuin *OA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien eron.

4.3.3. *UA*-vokaaliyhtymä

Murrekäännöstehtävässä sananloppuinen *UA*-vokaaliyhtymä esiintyy sanoissa *Pihlajakatua* ja *kakkua*. Olen koonnut näitten sanojen variantit ohessa olevaan taulukkoon 9. *UA*-vokaaliyhtymän variantteja informanttien vastauksissa ovat yleiskielinen *UA*, monoftongiutunut *UU* ja siirtymäkonsonantin sisältävä *UvA*.

TAULUKKO 9. Sanojen *Pihlajakatua* ja *kakkua* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

6. Tätä <i>Pihlajakatua</i> ei ole oikeasti olemassa.				
<i>UA</i>	<i>Pihlajakatua</i>	8	16	76 %
	<i>Pihilajakatua</i>	8		
<i>UU</i>	<i>Pihlajakatuu</i>	1	3	14 %
	<i>Pihlajakattuu</i>	1		
	<i>Pihilajakattuu</i>	1		
<i>UvA</i>	<i>Pihilajakatuva</i>	1	1	5 %
sijamuoto vaihdettu	<i>Pihlajakatu</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %
13. Minä tein myös suuria voileipiä ja otin <i>kakkua</i> .				
<i>UA</i>	<i>kakkua</i>	15	17	81 %
	<i>kaakkua</i>	2		
<i>UU</i>	<i>kakkuu</i>	3	3	14 %
<i>UvA</i>	<i>kakkuva</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %

Yllä olevasta taulukosta 9 käy ilmi, että yhden vastaajan mielestä siirtymä-äänteen *v* sisältävä *UvA*-variantti kuuluisi Oulun murteeseen. Tällainen käsitys viestii mielestäni hyvästä murretietoisuudesta, sillä *UvA*-variantti on todellakin vanhastaan ollut Oulun seudun murteelle tyypillinen piirre. Toinen vastaajan vanhemmista on Oulusta kotoisin, ja hän on itse asunut Oulussa 1–5 vuotta, joten tällainen käsitys voi perustua vanhemman puhumaan murteeseen. Alla olevaan taulukkoon 10 olen koontanut kaikkien aineistossa esiintyvien *UA*-vokaaliyhtymän varianttien edustukset.

TAULUKKO 10. *UA*-vokaaliyhtymän variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>UA</i>	<i>Pihlajakatua</i>	16	33	79 %
	<i>kakkua</i>	17		
<i>UU</i>	<i>Pihlajakatua</i>	3	6	14 %
	<i>kakkua</i>	3		
<i>UvA</i>	<i>Pihlajakatua</i>	1	2	5 %
	<i>kakkua</i>	1		
sijamuoto vaihdettu	<i>Pihlajakatua</i>	1	1	2 %
	<i>kakkua</i>	0		
Yhteensä		42		100 %

Kuten edellä olevasta taulukosta 10 käy ilmi, *UA*-variantin edustus vastauksissa on 79 prosenttia. Suurin osa informanteistani ei siis katso tämän piirteen olevan Oulun seudun murteessa yleiskielestä poikkeava. Monoftongiutuneitten varianttien leviämisestä myös

Oulun seudun murteeseen kertoo se, että *UU*-variantin edustus aineistossa on 14 prosenttia; sitä on vastauksissaan käyttänyt kolme informanttia, joista yksi on Etelä-Suomesta, yksi Kainuusta ja yksi Oulusta kotoisin. Variantti saattaa olla informanteille tuttu heidän omasta murteestaan.

4.3.4. *iA*-vokaaliyhtymä

Murrekäännöstehtävässä sananloppuinen *iA*-vokaaliyhtymä esiintyy sanoissa *potkia*, *kahvia*, *suuria* ja *voileipiä*. Olen koonnut näitten sanojen variantit alla olevaan taulukkoon 11. Informanttien vastauksissa *iA*-vokaaliyhtymän variantteja ovat yleiskielinen *iA* ja monoftongiutunut *ii*.

TAULUKKO 11. Sanojen *potkia*, *kahvia*, *suuria* ja *voileipiä* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

9. <i>Vauva alkaa potkia.</i>				
<i>iA</i>	<i>potkia</i>	18		86 %
<i>ii</i>	<i>potkii</i>	2		10 %
muoto vaihdettu	<i>potkiin</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
12. <i>Tein itselleni kahvia ja panin siihen maitoa.</i>				
<i>iA</i>	<i>kahvia</i>	3	18	86 %
	<i>kahvia</i>	15		
<i>ii</i>	<i>kahvii</i>	2	2	10 %
sijamuoto vaihdettu	<i>kahavit</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %
13. <i>Minä tein myös suuria voileipiä ja otin kakkua.</i>				
<i>iA</i>	<i>suuria</i>	10		48 %
<i>ii</i>	<i>suurii</i>	3		14 %
sana vaihdettu	<i>isoja</i>	8		38 %
Yhteensä		21		100 %
13. <i>Minä tein myös suuria voileipiä ja otin kakkua.</i>				
<i>iA</i>	<i>voileipiä</i>	16	16	76 %
<i>ii</i>	<i>voileipii</i>	3	4	19 %
	<i>voileippii</i>	1		
sana vaihdettu	<i>voikkareita</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %

Kuten taulukosta 11 on nähtävissä, myös *iA*-vokaaliyhtymän kohdalla osa vastaajista katsoo monoftongiutuneen variantin kuuluvan Oulun murteeseen. Variantin *ii* valinneet ovat samoilta alueilta kotoisin kuin variantin *UU* valinneet eli Etelä-Suomesta, Kainuusta ja Oulusta (ks. luku 4.3.3.). Alla olevaan taulukkoon 12 olen koonnut *iA*-vokaaliyhtymän varianttien edustukset aineistossa.

TAULUKKO 12. *iA*-vokaaliyhtymän variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>iA</i>	<i>potkia</i>	18	62	74 %
	<i>kahvia</i>	18		
	<i>suuria</i>	10		
	<i>voileipiä</i>	16		
<i>ii</i>	<i>potkia</i>	2	11	13 %
	<i>kahvia</i>	2		
	<i>suuria</i>	3		
	<i>voileipiä</i>	4		
muoto tai sana vaihdettu	<i>potkia</i>	1	11	13 %
	<i>kahvia</i>	1		
	<i>suuria</i>	8		
	<i>voileipiä</i>	1		
Yhteensä		84	100 %	

Kuten taulukosta 12 selviää, *iA*-variantin edustus vastauksissa on 74 prosenttia. Suurin osa informanteistani on siis sitä mieltä, että *UA*-vokaaliyhtymän lisäksi myös *iA*-vokaaliyhtymä on Oulun seudun murteessa yleiskielen mukainen. Kuitenkin suomen nykypuhekielessä yleistyvä *ii*-varianttikin on valittu 13 prosentissa vastauksista.

4.4. *ts*-yhtymän vastine

Yleiskielen *ts*-yhtymän vastineita suomen murteissa ovat *tt*, *ht*, *hh*, *ss*, *ts* ja *ʒʒ*. Näillä yhtymillä on myös heikon asteen vastineensa, joita voi olla useampi. Esimerkiksi *ht*-yhtymän heikon asteen vastineet murteesta riippuen ovat *ht*, *h* ja *t*. (Ks. Kettunen 1981: kartta 8.) Oulun seudun murteessa *ts*-yhtymän vastine on vanhastaan ollut *tt* tai *t* (*mettä* : *mettän* ~ *metän*). Avotavun edellä esiintyy vain *tt*:tä, mutta sekä *tt* että *t* voivat esiintyä umpitavun edellä ensimmäisen ja toisen tavun rajalla. Muitten tavujen rajoilla vain *tt* on mahdollinen Oulun seudun murrealueen länsiosissa, vaikka tavu päättyisikin konsonanttiin (*tarvitten*). Alueen itäosissa *t* on voinut esiintyä umpitavun edellä missä

tahansa tavuasemassa (*vierite*). (Pääkkönen 1994: 289) Murrekäännöstehtävässä *ts*-yhtymä esiintyy sanoissa *katsot* ja *vatsaansa*. Olen koonnut näitten sanojen variantit alla olevaan taulukkoon 13.

TAULUKKO 13. Sanojen *katsot*, *vatsaansa* ja *itselleni* variantit ja niiden määrät vastauksissa.

1. Mitä sinä <i>katsot</i> televisiosta?				
<i>ts</i>	<i>katsot</i>	0		0 %
<i>t</i>	<i>katot</i>	18		86 %
<i>tt</i>	<i>kattot</i>	2		10 %
<i>ht</i>	<i>kahtelet</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
10. Sanni antaa Talen kokeilla <i>vatsaansa</i> .				
<i>ts</i>	<i>vatsaansa</i>	6	6	27 %
<i>tt</i>	<i>vattaansa</i>	12	13	59 %
	<i>vattaa</i>	1		
sana vaihdettu	<i>mahhaansa</i>	2	3	14 %
	<i>mahhaasa</i>	1		
Yhteensä		22		100 %
12. Tein <i>itselleni</i> kahvia ja panin siihen maitoa.				
<i>ts</i>	<i>itselleni</i>	0	0	0 %
<i>t</i>	<i>itelleni</i>	9	11	52 %
	<i>itelle</i>	2		
<i>tt</i>	<i>ittelleni</i>	9	9	43 %
<i>ht</i>	<i>ihzelleni</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %

Taulukon 13 tuloksista selviää, että sanassa *katsot* yleisin variantti *ts*-yhtymän vastineeksi on *t*: sen edustus on 86 prosenttia, ja *tt*-variantin edustus kymmenen prosenttia. Sanassa *vatsaansa* yksinäis-*t* ei vaikuta edes mahdolliselta: tämän sanan kohdalla *tt* onkin yleisin valinta, sen edustus on 59 prosenttia, kun taas *ts*:n edustus on 27 prosenttia. Havaintojeni mukaan *ts*-yhtymä säilyykin puhutussa kielessä helpommin nomineissa kuin verbeissä. Vastaajista kolme on vaihtanut *vatsaansa*-sanana toiseksi. Heistä yksi kirjoitti käännökseensä ”*vatsaansa / mahhaansa*”, joten olen ottanut molemmat sanat mukaan taulukkoon. Siksi varianttien yhteismäärä on poikkeavasti 22. Ohessa olevaan taulukkoon 14 olen koonnut *ts*-yhtymän variantit ja niiden edustukset vastauksissa.

TAULUKKO 14. *ts*-yhtymän variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>ts</i>	<i>katsot</i>	0	6	9 %
	<i>vatsaansa</i>	6		
	<i>itselleni</i>	0		
<i>t</i>	<i>katsot</i>	18	29	45 %
	<i>vatsaansa</i>	0		
	<i>itselleni</i>	11		
<i>tt</i>	<i>katsot</i>	2	24	38 %
	<i>vatsaansa</i>	13		
	<i>itselleni</i>	9		
<i>ht</i>	<i>katsot</i>	1	2	3 %
	<i>vatsaansa</i>	0		
	<i>itselleni</i>	1		
sana vaihdettu	<i>katsot</i>	0	3	5 %
	<i>vatsaansa</i>	3		
	<i>itselleni</i>	0		
Yhteensä		64		100 %

Kuten taulukosta 14 selviää, *t*-variantin edustus aineistossa on suurin, 45 prosenttia, ja *tt*-variantin edustus toiseksi suurin, 38 prosenttia. Yhteensä näitten varianttien edustus on siis 83 prosenttia. Lasken näitten varianttien edustukset yhteen, koska yksinäis-*t*:llinen variantti ei voi esiintyä kaikissa asemissa, esimerkiksi tarkastelemassani sanassa *vatsaansa*. Lisäksi aineistossa on kaksi *ht*-variantin sisältävää vastausta, jotka ovat molemmat eri vastaajalta. Toinen heistä on kotoisin itämurteitten alueelta, joten hänen kotimurteensa lienee vaikuttanut vastaukseen. Toinen taas on Etelä-Suomesta, joten hänen tai hänen vanhempiansa kotimurre ei selitä tätä vastausta. Voi olla, että kyseinen vastaaja on yrittänyt keksiä murrekäännöstehtävään mahdollisimman murteellisen muodon.

4.5. *t*:n heikon asteen vastine

Oulun seudun murteessa *t*:n ja *k*:n heikon asteen vastineet liittyvät toisiinsa. Alun perin *k*:n heikon asteen vastine oli soinnillinen palataalispirantti **y*, jonka tilalle ovat tulleet siirtymä-äänteet *j* ja *v* ~ *w*. *t*:n heikon asteen vastine oli alun perin soinnillinen dentaalispirantti **δ*, ja sen ovat läntisissä murteissa korvanneet *l* ja *r* sekä itäisissä murteissa *kato*, *j* tai *v*. (Pääkkönen 1994: 290–291.) Kadon, *j*:n ja *v*:n lisäksi *t*:n heikon asteen vastine voi itäisissä murteissa olla myös *h*, esimerkiksi *saaha*, *jäähä* (ks.

Kettunen 1981: kartta 73). Oulun seudun murteessa *t:n* heikon asteen vastineina esiintyivät rinnakkain *δ* ja *l*. Näitten läntisten edustuksien tilalle omaksuttiin itäinen katoedustus. Oulun seudun murteessa itäinen systeemi on kuitenkin muuttunut niin, että *t:n* heikon asteen vastine on samassa vokaaliympäristössä sama kuin *k:n* heikon asteen vastine, esimerkiksi *jaka-* : *jaan* ja *pata* : *paan*, *mäke-* : *mäjien* ja *käte-* : *käjien* sekä *pako* : *pavon* ja *pato* : *pavon*. Oulun seudun murteelle tyypillisiä *t:n* heikon asteen vastineita ovat siis äänneympäristöstä riippuen *kato*, *j* ja *v*. (Pääkkönen 1994: 290–291.)

Murrekäännöstehtävässä yleiskielinen *t:n* heikon asteen vastine *d* esiintyy sanoissa *tiedätkö* ja *raskaudesta*. Puhekielessä *tiedätkö*-saneen *ie*-diftongi usein monoftongiutuu pitkäksi *i*:ksi. Oulun seudun murteessa sekä *e:n* ja *ä:n* että *i:n* ja *ä:n* välissä mahdollinen heikon asteen vastine olisi *j*. Sen sijaan *a:n* ja *u:n* välissä odotuksenmukainen heikkoasteinen vastine on *v*. (Pääkkönen 1971: 104–106, 110–111.) Olen koonnut näitten sanojen variantit alla olevaan taulukkoon 15.

TAULUKKO 15. Sanojen *tiedätkö* ja *raskaudesta* variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

4. <i>Tiedätkö</i> sinä Ismon oikeaa nimeä?				
<i>d</i>	<i>tiedätkö</i>	1	1	5 %
kato	<i>tiiäkkö</i>	18	19	90 %
	<i>tiiätkö</i>	1		
<i>j</i>	<i>tiijäkkö</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %
8. <i>Sanni yllättyi raskaudesta</i> .				
<i>d</i>	<i>raskaudesta</i>	5	6	29 %
	<i>raskaudesta</i>	1		
<i>v</i>	<i>raskaudesta</i>	7	7	33 %
kato	<i>raskaudesta</i>	4	7	33 %
	<i>raskaudesta</i>	2		
	<i>raskaudesta</i>	1		
sana vaihdettu	<i>raskaana</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %

Kuten taulukko 15 osoittaa, *j*-variantin edustus aineistossa *t:n* heikon asteen vastineena on erittäin pieni: vain yksi vastaaja on kirjoittanut sen vastaukseensa. Kyseisen muodon valinnut vastaaja on yli kymmenen vuotta Oulussa asunut keski-ikäinen nainen. Hän lienee kuullut *j*:tä *t:n* heikon asteen vastineena esimerkiksi ikätovereiltaan, joilla se on

käytössä. Luulen *j*:n pienen edustuksen johtuvan osittain siitä, että *i* ja *j* ovat äänteinä niin samankaltaisia, ettei kuulija kovin helposti erota *j*:tä *i*:stä. Toinen syy *j*:n pienelle edustukselle lienee se, että kato on nykypuhesuomessa erittäin yleinen *t*:n heikon asteen vastine (Heikkinen 1997: 83), myös Oulun seudun murteessa. Variantti *v* sen sijaan on paremmin käsitetty Oulun seudun murteen erityispiirteeksi, sillä sen edustus aineistossa on kolmannes. Toisaalta katokin on *raskaudesta*-sanaa käännettäessä ollut yleinen valinta, se on myös kolmasosassa vastauksista. Yleiskielinen variantti *d* on lähes yhtä yleinen, joten tässä sanassa mitään varianttia ei ole selvästi parhaiten käsitetty Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi. Alla olevaan taulukkoon 16 olen koonnut *t*:n heikon asteen vastineet ja niiden edustukset vastauksissa.

TAULUKKO 16. *t*:n heikon asteen vastineet ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>d</i>	<i>tiedätkö</i>	1	7	17 %
	<i>raskaudesta</i>	6		
kato	<i>tiedätkö</i>	19	26	62 %
	<i>raskaudesta</i>	7		
<i>v</i>	<i>tiedätkö</i>	0	7	17 %
	<i>raskaudesta</i>	7		
<i>j</i>	<i>tiedätkö</i>	1	1	2 %
	<i>raskaudesta</i>	0		
sana vaihdettu	<i>tiedätkö</i>	0	1	2 %
	<i>raskaudesta</i>	1		
Yhteensä		42		100 %

Taulukosta 16 on huomattavissa, että kato on molempien sanojen käännökset huomioon ottaen selvästi yleisin variantti *t*:n heikon asteen vastineeksi: sen edustus aineistossa on 62 prosenttia, kun *d*:n ja *v*:n edustukset ovat molemmat 17 prosenttia. Siirtymä-äänteitten *j*:n ja *v*:n edustukset ovat siis yhteensä 19 prosenttia, eli niitä ei tämän aineiston perusteella käsitetä kovin hyvin Oulun seudun murteelle ominaisiksi *t*:n heikon asteen vastineiksi.

4.6. Yksinäis-s:llinen inessiivi

Yksinäis-s:llistä inessiiviä (*täsä kyläsä*) esiintyy Kemin murteessa, osittain Tornion murteessa, Pohjanlahden rannikolla Kemistä Kokkolaan, lounaismurteissa, lounaisissa

välimurteissa ja Ylä-Satakunnan murteissa (ks. Kettunen 1981: kartta 104). Oulun seudun murteen ydinalueilla se on vanhastaan ollut yksinomainen, mutta idempänä, esimerkiksi Muhoksella, se on varioinut geminaatta-*s*:isen inessiivin kanssa. Itäisimmissä pitäjissä Ylikiimingissä ja Utajärvellä sen sijaan on esiintynyt vain geminaatta-*s*:istä inessiiviä. (Pääkkönen 1994: 289.) Murrekäännöstehtävässä yksinäis-*s*:llinen inessiivin päätte on mahdollinen sanoissa *televisiossa*, *olemassa* ja *Salkkareissa*. Olen koonnut näitten sanojen variantit alla olevaan taulukkoon 17.

TAULUKKO 17. Sanojen *televisiossa*, *olemassa* ja *Salkkareissa* variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

2. Tänä näkyy <i>televisiossa</i> Salatut elämät.				
-ssA	<i>televisiossa</i>	3	9	43 %
	<i>telkkarissa</i>	4		
	<i>telekkarissa</i>	1		
	<i>telekassa</i>	1		
-sA	<i>televisiosa</i>	1	4	19 %
	<i>telekkarisa</i>	2		
	<i>telekusa</i>	1		
-s	<i>televisios</i>	1	1	5 %
sijamuoto tai sana vaihdettu	<i>televisiosta</i>	1	7	33 %
	<i>telkkarista</i>	1		
	<i>telekkarista</i>	2		
	<i>telekusta</i>	1		
	<i>televisiost</i>	1		
	<i>sielä</i>	1		
Yhteensä		21	100 %	
6. Tätä Pihlajakatua ei ole oikeasti <i>olemassa</i> .				
-ssA	<i>olemassa</i>	9	43 %	
-sA	<i>olemasa</i>	10	48 %	
-s	<i>olemas</i>	2	10 %	
Yhteensä		21	100 %	
7. <i>Salkkareissa</i> teineillä on salaisuus.				
-ssA	<i>Salkkareissa</i>	8	14	67 %
	<i>Salakkareissa</i>	6		
-sA	<i>Salakkareisa</i>	6	6	29 %
-s	<i>Salkkareis</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21	100 %	

Kuten taulukko 17 osoittaa, sanan *televisiossa* sijamuoto tai koko sana on vaihdettu kolmanneksessa vastauksista, joten tämän sanan osalta tulokset eivät kerro informanttieni käsityksistä yhtä paljon kuin silloin, jos sana olisi jätetty inessiiviin.

Yksinäis-s:llisen inessiivin päätteän sisältävä käänös on yleisin sanalle *olemassa*; sen edustus on 48 prosenttia, kun taas sanan *Salkkareissa* kohdalla se on alle kolmannes. Ero johtunee siitä, että saneessa *Salkkareissa* on diftongi ja näin ollen pitkä tavu ennen inessiivin päätettä, joten vastaajasta voi tuntua luonnollisemmalla valita sanan loppuun pitempi pätevariantti. Lisäksi *Salkkareissa* on erisnimi, ja kynnyksen kirjoittaa erisnimet murteellisesti voi olla korkeampi kuin kynnyksen kirjoittaa yleisnimet murteellisesti. Paikannimiin sen sijaan voisi olla luonnollisempaa lisätä murteellinen inessiivin päte kuin muihin nimiin, koska paikannimiä taivutettaneen muutenkin muita nimiä useammin paikallissijoissa. Onkin harmi, että minun aineistossani ei ole paikannimiä inessiivissä. Alla olevaan taulukkoon 18 olen koonnut inessiivin pätevariantit ja niiden edustukset vastauksissa.

TAULUKKO 18. Inessiivin päätteet ja niiden edustuminen vastauksissa.

<i>ssA</i>	<i>televisiossa</i>	9	32	51 %
	<i>olemassa</i>	9		
	<i>Salkkareissa</i>	14		
<i>sA</i>	<i>televisiossa</i>	4	20	32 %
	<i>olemassa</i>	10		
	<i>Salkkareissa</i>	6		
<i>s</i>	<i>televisiossa</i>	1	4	6 %
	<i>olemassa</i>	2		
	<i>Salkkareissa</i>	1		
sijamuoto tai sana vaihdettu	<i>televisiossa</i>	7	7	11 %
	<i>olemassa</i>	0		
	<i>Salkkareissa</i>	0		
Yhteensä		63		100 %

Taulukosta 18 selviää, että yli puolet vastauksista sisälsi yleiskielisen, geminaatta-s:isen inessiivin sijapäätteen. Loppuheittoinen inessiivin päte *s* on valittu neljässä käänöksessä. Yksi näistä vastaajista on kotoisin Etelä-Suomesta, jonka murteissa loppuheittoinen inessiivin päte *s* on tavallinen (ks. Kettunen 1981: kartta 104). Yksinäis-s:llisen inessiivin päätteän edustus aineistossa on noin kolmannes. Tarkasteltavien sanojen vähyys lienee vaikuttanut tämän piirteen matalaan edustukseen. Laajemmassa tutkimuksessa olisi enemmän inessiivisijaisia käännettäviä sanoja murrekäännöstehtävässä. Uskoisin, että silloin sen edustus olisi korkeampi kuin minun tutkimuksessani, koska se on melko selvästi puheessa erottuva piirre. Uskoisin, että

tarkempi tutkimus osoittaisi yksinäis-s:llisen inessiivin käsitettävän paremmin Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi kuin minun tutkimukseni osoittaa.

4.7. Yksikön ensimmäisen persoonan pronomini

Yksikön ensimmäisen persoonan pronomini on Oulun seudun murteessa vanhastaan ollut *minä*, mutta nykyään myös pitkävokaalinen variantti *mää* on yleinen. Sen yleistymiseen on saattanut vaikuttaa toisen persoonan pitkävokaalisen *nää*-variantin yleistyminen, ja sen oletetaan olevan murteen omapohjaista kehitystä. (Mantila & Pääkkönen 2010: 39.) Alun perin pitkävokaalisia *mää*- ja *sää*-variantteja on esiintynyt vain itäisissä lounaismurteissa ja lounaisissa välimurteissa (ks. Kettunen 1981: kartta 112). Murrekäännöstehtävässä yleiskielinen yksikön ensimmäisen persoonan pronomini *minä* esiintyy kaksi kertaa. Olen koonnut vastauksissa esiintyvät yksikön ensimmäisen persoonan pronominit alla olevaan taulukkoon 19.

TAULUKKO 19. Yksikön ensimmäisen persoonan pronominit ja niiden edustuminen vastauksissa.

3. <i>Minä</i> näin uusimman jakson. 13. <i>Minä</i> tein myös suuria voileipiä ja otin kakkua.		
<i>minä</i>	7	16 %
<i>mää</i>	27	63 %
<i>mä</i>	3	7 %
<i>mie</i>	4	9 %
ei pronominia	2	5 %
Yhteensä	43	100 %

Taulukosta 19 selviää, että vastauksissa *mää*-pronomini on käsitetty Oulun seudun murteelle ominaiseksi piirteeksi 63-prosenttisesti. Yksikön ensimmäisen persoonan pronominivarianttien yhteismäärä vastauksissa on poikkeuksellisesti 43 eikä 42. Tämä poikkeus johtuu siitä, että yksi vastaajista on yhdessä virkkeessä ehdottanut yleiskielisen *minä*-pronominin käännökseksi sekä *mää*- että *mie*-pronominia.

Yllättävää on se, että *mie*-pronominin edustus aineistossa on jopa yhdeksän prosenttia. Sen on valinnut yksikön ensimmäisen persoonan pronominin käännökseksi kaksi informanttia, joista toinen on kotoisin Tornion murteen alueelta. Tornion murteessa

mie-pronomini on yleinen. Hänen oma murteensa lienee vaikuttanut paljon hänen vastaukseensa. Toisaalta Oulussa kuulee varsin usein *mie*- ja *sie*-pronomineja aidoissa vapaamuotoisissa keskusteluissa erityisesti opiskelijapiireissä, sillä Oulussa opiskelee paljon peräpohjalaisten murteitten alueelta kotoisin olevia nuoria aikuisia. Voi myös olla, että informanttini ovat kuulleet syntyperäisten oululaistenkin käyttäneen tarkoituksella persoonapronomineja *mie* ja *sie*, sillä ne ovat maantieteellisesti leviäviä murteellisuuksia (Mantila 1997: 21–22).

4.8. Yksikön toisen persoonan pronomini

Yksikön toisen persoonan pronomini on Oulun seudun murteessa alun perin ollut *sinä*, mutta nykyään murteen tunnusmerkkisimpiä piirteitä on pitkävokaalinen *nää*-variantti, jota pidetään alkuperäisen *sinä*-variantin kulumana. Kehittyessään *sinä*-variantista se on esiintynyt lyhytvokaalisena ja vain *kO*-liitepartikkelin jäljessä (*ookko sinä* > *ookkosnä* > *ookkonä*) mutta sittemmin itsenäistynyt myös verbinetiseen asemaan, jossa se on yleensä pitkävokaalinen (*nää aprillasit minua*). (Mantila & Pääkkönen 2010: 40–43.) Tavallisesti väitelauseissa esiintyy kuitenkin variantti *sää*, jota oululaisnuoret käyttävät pronominivarianttien *sinä*, *nää* ja *sä* rinnalla. Variantti *sää* on näistä neljästä selvästi yleisin. (Skiftesvik 2012: 42, 57.)

Tutkimuksessani Oulun seudun murteelle ominaisia yksikön toisen persoonan pronomineja nominatiivissa ovat siis perustellusti *sää* ja *nää*. Murrekäännöstehtävässä yksikön toisen persoonan pronomini *sinä* esiintyy kahdessa lauseessa. Toinen lauseista on hakukysymys, jossa yksikön toisen persoonan pronominia ei edellä *kO*-liitepartikkeli, ja toinen on vaihtoehtokysymys, jossa sitä edeltää *kO*-liitepartikkeli. Olen koonnut vastauksissa esiintyvät yksikön toisen persoonan pronominin variantit ohessa olevaan taulukkoon 20.

TAULUKKO 20. Yksikön toisen persoonan pronominit ja niiden edustuminen vastauksissa.

1. Mitä <i>sinä</i> katsot televisiosta? 4. Tiedätkö <i>sinä</i> Ismon oikeaa nimeä?		
<i>sinä</i>	0	0 %
<i>nää</i>	36	86 %
<i>sää</i>	2	5 %
<i>sie</i>	3	7 %
ei pronominia	1	2 %
Yhteensä	42	100 %

Kuten taulukosta 20 selviää, *nää*-pronomini on käsitetty Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi erittäin hyvin: sen edustus aineistossa on 86 prosenttia. Toinen Oulun seudun murteelle tyypillinen yksikön toisen persoonan pronomini *sää* on näyttänyt jäävän *nää*-pronominin varjoon, sillä sen edustus on vain viisi prosenttia. Tulos on siinä mielessä yllättävä, että vain toinen kahdesta käännettävästä virkkeestä, joissa on yleiskielinen *sinä*-pronomini, sisältää *-kO*-liitepartikkelin ennen pronominia. Tällaisesta esiintymisympäristöstä *nää*-pronomini tunnetaan parhaiten (*ookko nää, tuukko nää, syökkö nää*). Toisaalta molemmat virkkeet sisältävät kysymyslauseen, jossa *nää* on tavallisempi kuin väitelauseessa. Tulos kertoo, että informanttini ovat hyvin käsittäneet, että *nää* on tyypillinen pronomini kysymyslauseissa. Olisi kiinnostavaa tietää, miten informanttini olisivat kääntäneet yksikön toisen persoonan pronominin sisältävän väitelauseen. Oletan, että silloin *sää*-pronominin edustus olisi ollut aineistossa suurempi.

Vastaajista kaksi on valinnut yksikön toisen persoonan pronominin käännökseksi *sie*-pronominin, joten sen edustus vastauksissa on seitsemän prosenttia. Nämä kaksi vastaajaa eivät kuitenkaan ole samoja kuin *mie*-pronominin valinneet vastaajat. He ovat kotoisin itämurteitten alueelta, joten heidän kotimurteensa lienee vaikuttanut heidän vastauksiinsa. Toisaalta he ovat luultavasti kuulleet *sie*-pronominia paljon Oulussakin kuullessaan Peräpohjolan murrealueelta muuttaneitten puhetta, mikä on voinut vaikuttaa heidän käsityksiinsä Oulun seudun murteen piirteistä.

4.9. Oulun seudun murteen analogiset imperfektimuodot

Oulun seudun murteen analogisiksi imperfektimuodoiksi kutsutaan *tekkiin-*, *tulliit-*, *menniit-*tyyppisiä muotoja, joita käytetään yksikön ensimmäisessä ja toisessa persoonassa. Nämä erikoisen näköiset muodot ovat oletettavasti syntyneet seuraavan kehityksen kautta: Oulun seudun murteessa painottomien tavujen *i*-loppuisten diftongien jälkikomponentti on yleensä kadonnut (*anto*, *punanen*, *repästä*), mistä on aiheutunut se, että monilla *O-* ja *U-*vartalolisilla sanoilla on samannäköiset yksikön ja monikon tai preesensin ja imperfektin muodot (*sanon sille* : *eilen sanon sille*). Tärkeäksi koettu *i*-morfeemi on sitten palautettu astevaihtelullisten sanojen vahva-asteisiin muotoihin myös muissa kuin *O-* ja *U-*vartalolisissa sanoissa (*akkoilla*, *peltoilla*, *ampuin*; *lähtiin*). Yleisgeminaatioilmiö on tukenut tällaisten muotojen syntyä myös astevaihteluttomissa sanoissa (*sannoin*, *lähhiin*). Tietyissä verbimuodoissa on kuitenkin heikko aste (*olliin*, *panniin*), jotta vältettäisiin homonymia passiivin imperfektimuotojen kanssa (*oltiin*, *pantiin*). (Pääkkönen 1994: 294.) Murrekäännöstehtävässä analoginen imperfektimuoto on mahdollinen sanoissa *näin* (*näkkiin*), *tein* (*tekkiin*), *panin* (*panniin*) ja *otin* (*ottiin*). Olen koonnut näitten sanojen variantit ohessa olevaan taulukkoon 21.

TAULUKKO 21. Sanojen *näin*, *tein*, *panin*, *tein* ja *otin* variantit ja niiden edustuminen vastauksissa.

3. Minä näin uusimman jakson.				
ei analoginen	<i>näin</i>	13	14	67 %
	<i>näjn</i>	1		
analoginen	<i>näkkiin</i>	6	6	29 %
sana vaihdettu	<i>kahtoin</i>	1	1	5 %
Yhteensä		21		100 %
12. Tein itselleni kahvia ja <i>panin</i> siihen maitoa.				
ei analoginen	<i>tein</i>	18		86 %
analoginen	<i>tekkiin</i>	2		10 %
sana vaihdettu	<i>keitin</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
12. Tein itselleni kahvia ja panin siihen maitoa.				
ei analoginen	<i>panin</i>	14	14	67 %
analoginen	<i>panniin</i>	2	2	10 %
sana vaihdettu	<i>pistin</i>	3	5	24 %
	<i>kaajoin</i>	1		
	<i>laittoin</i>	1		
Yhteensä		21		100 %
13. Minä tein myös suuria voileipiä ja <i>otin</i> kakkua.				
ei analoginen	<i>tein</i>	11		52 %
analoginen	<i>tekkiin</i>	9		43 %
sana vaihdettu	<i>tekaisin</i>	1		5 %
Yhteensä		21		100 %
13. Minä tein myös suuria voileipiä ja otin kakkua.				
ei analoginen	<i>otin</i>	16	17	81 %
	<i>oti</i>	1		
analoginen	<i>ottiin</i>	4	4	19 %
Yhteensä		21		100 %

Kuten taulukosta 21 käy ilmi, virkkeen 12 *tein* ja *panin* on kumpikin käännetty analogiseksi imperfektimuodoiksi vain kahdessa vastauksessa. Syy lienee kontekstissa, sillä virkkeessä 12 ei ole persoonapronominia predikaatin edellä. Virkkeessä 13 *otin* on käännetty analogiseksi imperfektimuodoksi neljässä vastauksessa. Edustus lienee suurempi kuin virkkeen 12 tapauksessa siksi, että virkkeessä 13 kuitenkin on persoonapronomini, vaikkei se olekaan heti predikaatin edellä. Ohessa olevaan taulukkoon 22 olen koonnut, kuinka analoginen ja ei-analoginen imperfektimuoto edustuvat vastauksissa.

TAULUKKO 22. Oulun seudun murteen analogisten imperfektimuotojen edustuminen vastauksissa.

ei analoginen	<i>näin</i>	14	74	70 %
	<i>tein</i>	18		
	<i>panin</i>	14		
	<i>tein</i>	11		
	<i>otin</i>	17		
analoginen	<i>näin</i>	6	23	22 %
	<i>tein</i>	2		
	<i>panin</i>	2		
	<i>tein</i>	9		
	<i>otin</i>	4		
sana vaihdettu	<i>näin</i>	1	8	8 %
	<i>tein</i>	1		
	<i>panin</i>	5		
	<i>tein</i>	1		
	<i>otin</i>	0		
Yhteensä		105		100 %

Kuten taulukosta 22 selviää, Oulun seudun murteen analoginen imperfektimuoto olisi mahdollinen yhteensä 105 vastauksessa. Se on valittu tarkasteltavien imperfektimuotojen käännökseksi kuitenkin vain viidenneksessä vastauksista. Analogisen imperfektimuodon valinnoita vastaajia on yhdeksän. Näistä vastaajista seitsemän on asunut Oulussa vähintään vuoden, yksi alle vuoden ja yksi ei asu Oulussa lainkaan. Analogiset imperfektimuodot siis käsitetään tässä aineistossa melko huonosti Oulun seudun murteen ominaispiirteiksi. Tärkeää analogisen imperfektimuodon esiintymiselle näyttää tämän aineiston perusteella olevan se, että sitä edeltää persoonapronomini.

Mantila (2013: 413–418) on tutkinut, kuinka Oulussa asuvat yliopisto-opiskelijat havaitsevat analogisia imperfektimuotoja. Murrekäännöstehtävässään hän on pyytänyt informantteja kääntämään yleiskieliset saneet *luin*, *panin* ja *hoidin* Oulun seudun murteelle. Hänen tutkimuksessaan *lukkiin*-muodon ovat aina Oulun seudulla asuneet havainneet 59,1-prosenttisesti, naapurimurrealueilta muuttaneet 50,5-prosenttisesti ja kauempaa muuttaneet 28-prosenttisesti. Huonommin on havaittu *panniin*-muoto: sen Oulun seudulla aina asuneet ovat havainneet 29,6-prosenttisesti, naapurimurrealueilta muuttaneet 25,7-prosenttisesti ja kauempaa muuttaneet 10-prosenttisesti. Minun aineistossani ei ole *hoit(t)iin*-muotoa vastaavaa muotoa, joten sen edustukset eivät ole

tutkimukseni kannalta olennaisia. Keskimäärin Mantilan informantit ovat siis havainneet analogiset imperfektimuodot selvästi paremmin kuin minun informanttini. Osasyynä tähän eroon voi olla informanttien erilainen määrä: Mantilalla informantteja on 259, kun minulla niitä on 21. Eroon voi vaikuttaa myös se, että Mantilan informantit opiskelevat yliopistossa ja minun informanttini ammattikorkeakoulussa, vaikka molemmat koulutuslaitokset ovatkin korkeakouluja.

5. TULOSTEN TARKASTELUA

5.1. Kielenpiirteitten havaitsemisen erot

Oulun seudun murteen ominaispiirteitten edustukset informanttien vastauksissa ovat hyvin erisuuruisia. Näistä eroista voi päätellä, että osa piirteistä käsitetään paremmin Oulun seudun murteelle ominaisiksi kuin toiset. Olen koonnut Oulun seudun murteen ominaispiirteitten edustukset murrekäännöstehtävän vastauksissa alla olevaan taulukkoon 23.

TAULUKKO 23. Kielenpiirteitten käsittäminen edustusten mukaisessa järjestyksessä.

Kielenpiirre	Murteellinen edustus aineistossa
yksikön toisen persoonan pronomini <i>sää / nää</i>	90 %
yleisgemiaatio	86 %
<i>ts</i> -yhtymän vastine <i>tt ~ t</i>	83 %
<i>UA</i> -vokaaliyhtymä säilynyt	79 %
<i>iA</i> -vokaaliyhtymä säilynyt	74 %
svaavokaali	73 %
<i>eA</i> -vokaaliyhtymän vastineena <i>iA</i>	68 %
yksikön ensimmäisen persoonan pronomini <i>mää</i>	63 %
<i>OA</i> -vokaaliyhtymän vastineena <i>UA</i>	38 %
yksinäis-s:llinen inessiivi	32 %
analoginen imperfektimuoto	22 %
<i>t:n</i> heikon asteen vastineena <i>j</i> tai <i>v</i>	19 %

Taulukko 23 osoittaa, että parhaiten Oulun seudun murteen ominaispiirteiksi informantit ovat käsittäneet yksikön toisen persoonan pronominin variantit *nää* ja *sää*, niitten edustus aineistossa on 90 prosenttia. Kuten olen luvussa 4.8. todennut, näistä kahdesta *nää* on vastauksissa selvästi yleisempi luultavasti sen vuoksi, että molemmat yksikön toisen persoonan pronominin sisältävät lauseet olivat kysymyslauseita. Ei ole yllättävää, että murteellisten yksikön toisen persoonan pronominivarianttien edustus vastauksissa on näin korkea, sillä niitä käytetään puhutussa kielessä hyvin usein ja niihin kiinnitetään myös helposti huomiota (Mielikäinen & Palander 2014: 185). Lisäksi *nää* on tunnetuimpia Oulun seudun murteen piirteitä (Mantila & Pääkkönen 2010: 40).

Yksikön ensimmäisen persoonan pronominia *mää* ei sen sijaan ole käsitetty Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi yhtä hyvin kuin *nää*-pronominia, vaikka sitä usein puheessa kuuleekin ja se on yleinen ja neutraali puhekielen piirre (Mantila 1997: 11–13,

ks. luku 2.2.). Sen edustus vastauksissa on 63 prosenttia. Ero näitten piirteitten edustuksissa on kuitenkin ymmärrettävä, koska *mää* ei ole yhtä tunnettu oululaisuus kuin *nää*.

Toiseksi parhaiten Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi informantit ovat käsittäneet yleisgemiaatioilmiön: sen edustus vastauksissa on 86 prosenttia. Yleisgemiaatio luokitellaan laaja-alaiseksi puhekielisyydeksi (Mantila 1997: 14–15; ks. luku 2.2.), joten informanttini ovat todennäköisesti kuulleet sitä paljon Oulun seudun lisäksi muuallakin Suomessa. Vastaja voi siis hyvin olla kauempaakin kotoisin kuin Oulun seudulta tai sen naapurimurrealueilta ja silti käsittää yleisgemiaation myös Oulun seudun murteelle ominaiseksi piirteeksi. Laaja-alaisiin puhekielisyyksiin luokitellaan kuuluvaksi myös svaavokaali (Mantila 1997: 14–16, ks. luku 2.2), jota myös esiintyy maantieteellisesti laajalla alueella suomen murteissa. Sen edustus vastauksissa on 73 prosenttia, mutta jos erisnimiä ei olisi otettu analyysissä huomioon, sen edustus olisi yhtä korkea kuin yleisgemiaation (ks. luku 4.2.).

Kolmanneksi parhaiten Oulun seudun murteelle ominaiseksi käsitetty piirre on *ts*-yhtymän vastineet *tt* ja *t*. Tuikkalan (1997: 91) mukaan *tt* on yleistymässä *ts*-yhtymän vastineena, joten on odotuksenmukaista, että informanttini ovat huomanneet sen osaksi myös Oulun seudun murretta. Toisaalta korkeaan edustukseen lienee vaikuttanut se, että käännetyt sanat ovat suomen kielessä niin vanhoja, että voi tuntua luonnollisemmalta käyttää niissä yleiskielisen *ts*-yhtymän sijaan murteellista vastinetta. Tulos olisi todennäköisesti erilainen, jos käännettävinä sanoina olisi ollut myös uudempia suomen kielen sanoja, esimerkiksi *vitsi* tai *putsata*.

Hyvin vastauksissa edustuneina ovat myös *UA*- ja *iA*-vokaaliyhtymien säilyminen (*Pihlajakatua*, *kakkua*; *potkia*, *suuria*), joitten edustukset vastauksissa ovat 79 ja 74 prosenttia. Näin korkeita edustuksia voi toisaalta selittää se, että murrekäännöstehtävässä on helpompaa jättää sanoja kääntämättä kuin kääntää ne. Toisaalta *UA*-vokaaliyhtymä on monoftongiutunut *UU*:ksi 14 prosentissa ja *iA*-vokaaliyhtymä *ii*:ksi 13 prosentissa vastauksista. Nämä monoftongiutuneet muodot ovat yleistyviä puhekielisyyksiä (Mantila 1997: 16, ks. luku 2.2.), joten niiden esiintyminen vastauksissa ei ole yllättävää. Vokaaliyhtymien *OA* ja *eA* vastineet ovat vanhastaan olleet Oulun seudun murteessa *UA* ja *iA* (*maitua*; *oikiaa nimiä*). Näistä kahdesta Oulun

seudun murteen ominaispiirteeksi on kuitenkin selvästi paremmin käsitetty *iA*, jonka edustus vastauksissa on 68 prosenttia, kun taas *UA*-variantin edustus on 38 prosenttia. Saman seikan on tutkimuksessaan huomannut myös Vähälä (2005: 102). Olen pohtinut tämän eron mahdollisia syitä luvussa 4.3.2.

UA-varianttiakin huonommin Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi on käsitetty yksinäis-*s*:llinen inessiivi, jonka edustus informanttien vastauksissa on noin kolmannes. Geminaatta-*s*:inen inessiivi lienee niin vahvassa asemassa kirjoitetussa kielessä, että yksinäis-*s*:llinen inessiivi saattaa helposti jäädä maallikolta huomiotta, kun hän kirjoittaa murteellisesti. Toisaalta yksinäis-*s*:llinen inessiivi on sellainen murrepiirre, että sitä ei havaintojeni mukaan kovin herkästi käytetä muodollisissa keskusteluissa, joten informantit ovat saattaneet kuulla sitä harvoin, ellei sitä käytetä paljon heidän tuttavapiireissään. Nämä samat syyt voivat liittyä myös siihen, miksi Oulun seudun analogisen imperfektimuodon edustus vastauksissa on vain reilu viidennes. Näitten kahden piirteen ero on kuitenkin se, että analoginen imperfektimuoto luokitellaan eläväksi paikallisuudeksi (Mantila 1997: 21, ks. luku 2.2.), joten informanttien luulisi kiinnittäneen huomiota tähän erikoiseen muotoon Oulussa ollessaan. Toisaalta pientä edustusta voivat selittää murrekäännöstehtävässä havaittavat kontekstiin liittyvät syyt, joita olen pohtinut luvussa 4.9.

Kaikista huonoiten Oulun seudun murteen ominaispiirteeksi informanttini ovat käsittäneet *t*:n heikon asteen vastineet *j*:n ja *v*:n, joitten edustus vastauksissa on vajaa viidennes. Tulos ei yllätä, kun ottaa huomioon, että *j* ja *v* ovat kirjoitetussa kielessä havaintojeni mukaan melko harvinaisia *t*:n heikon asteen vastineina. Ne ovat siirtymäänteitä, joita maallikko ei välttämättä helposti erota puheesta, joten informanteilleni on voinut olla hankalaa myös yhdistää ne Oulun murteeseen.

5.2. Vertailu aiempiin tutkimustuloksiin

Kansandialektologista tutkimusta Oulun seudun murteesta ovat opinnäytetöissään tehneet myös Riika Vähälä (2005), Johanna Hägg (2014) ja Elina Rajala (2014, 2016). Tutkimusten vertailtavuuteen vaikuttaa muun muassa se, mitä kielenpiirteitä niissä tarkastellaan, minkälaisia esimerkkisanoja tarkasteluun on otettu ja kuinka paljon niitä

on. Esimerkiksi minun tutkimuksessani on useita erisnimiä, eivätkä informantit ole yhtä herkästi kääntäneet niitä murteelle kuin yleisnimiä. Minun tutkimuksessani myös tarkasteltavia sanoja on enemmän kuin muilla.

Hägg (2014) on myös tutkinut Oulussa asuvien korkeakouluopiskelijoitten käsityksiä Oulun seudun murteesta. Tutkimamme piirteet eivät kuitenkaan olleet täysin samoja; Hägg ei ole huomionnut tutkimuksessaan *t:n* heikon asteen vastineita eikä *UA-* ja *iA-*vokaaliyhtymiä. Hän ei myöskään ole käyttänyt tutkimusmenetelmänään ainoastaan murrekäännöstehtävää vaan myös monivalintatehtävää ja avoimia kysymyksiä. Hänen tutkimustuloksensa ovat murrekäännöstehtäväaineiston perusteella samansuuntaisia kuin omani, kun verrataan, mitkä piirteet käsitetään parhaiten ja mitkä huonoiten Oulun seudun murteen piirteeksi. Hänen aineistossaan monen tarkasteleman piirteen edustus on kuitenkin ainakin vähän suurempi kuin omassani. Näistä tuloksista voisi päätellä, että hänen informanttinsa eli yliopisto-opiskelijat käsittävät kyseiset kielenpiirteet paremmin Oulun seudun murteeseen kuuluvaksi kuin omat informanttini. Toisaalta Häggillä on myös ollut paljon enemmän informantteja ja vähemmän käännettäviä lauseita murrekäännöstehtävässä kuin minulla, eikä hän ole tarkastellut erisnimiä lainkaan, joten niiltäkään osin tutkimustuloksemme eivät ole aivan suoraan vertailukelpoisia.

Elina Rajalan (2014) tutkimus on aineiston laajuuden perusteella enemmän omaani vastaava kuin Häggin (2014) tutkimus. Rajalalla informantteja on tosin vain kymmenen mutta käännettäviä lauseita 11, kun minulla informantteja on 21 ja käännettäviä lauseita 14. Rajalan informantit ovat olleet kahdeksaluokkalaisia tutkimukseen osallistuessaan, mikä varmasti vaikuttaa siihen, millaisia eroja tutkimustuloksissamme on. Tarkastelemieni piirteitten edustukset ovat Rajalan tutkimuksessa paljon pienempiä kuin omassani (Rajala 2014: 20), mikä johtunee informanttien iästä. Heidän ei siis ole kokemuksensa ja koulutuksensa puolesta ollut mahdollista saada yhtä paljon tietoa murteista kuin minun informanttini. Yhteistä tutkimustuloksillemme on kuitenkin se, että tarkastelemistamme piirteistä parhaiten Oulun seudun murteeseen kuuluviksi käsitetään yksikön toisen persoonan pronomini *sää* ja *nää*, *ts*-yhtymän vastine *tt ~ t* sekä yleisgeminaatio. Molemmissa tutkimuksissa huonoiten taas käsitetään Oulun seudun murteen ominaispiirteiksi yksinäis-*s*:llinen inessiivi, analoginen imperfektimuoto, *t:n* heikon asteen vastineet *v* ja *j* sekä *OA*-vokaaliyhtymän vastine *UA*.

Rajala (2016) on jatkanut aiheen tutkimista myös pro gradussaan. Siinä hän on käyttänyt tutkimusmenetelmään murrekäännöstehtävän lisäksi haastattelua. Haastattelussa hänen informanttinsa ovat tunnistaneet oululaiset puhekielisyydet paljon paremmin kuin murrekäännöstehtävässä. Esimerkiksi persoonapronominit *sää* ja *nää*, *ts*-yhtymän vastine *tt*, yleisgeminatio ja svaavokaali on haastatteluissa tunnistettu 100-prosenttisesti. Murrekäännöstehtävässä heikosti tunnistetut *OA*-vokaaliyhtymän vastine *UA* ja *t:n* heikon asteen vastine *v* on tunnistettu jopa 70-prosenttisesti. (Rajala 2016: 39.) Kyseisessä tutkimuksessa piirteitten tunnistusprosenttia lienee kuitenkin nostanut haastattelu tutkimusmenetelmänä. Siitä huolimatta parhaiten ja huonoiten tunnistettuja ovat samat piirteet kuin minun tutkimuksessani.

Riika Vähälä (2005) on oululaisten yhdeksäsluokkalaisten murteen tiedostamista koskevassa tutkimuksessaan saanut jonkin verran omastani poikkeavia tuloksia. Hänen tutkimuksensa mukaan oululaiset yhdeksäsluokkalaiset tunnistavat parhaiten svaavokaalin ja yleisgemination. Yksikön toisen persoonan *nää*-pronomini on hänen tutkimuksessaan tunnistettu vasta neljänneksi parhaiten, noin 75-prosenttisesti. Sen sijaan *t:n* heikon asteen vastine *v* on tunnistettu saneessa *kavulla* yli 70-prosenttisesti, kun taas minun aineistossani sen edustus on pienin. Analoginen imperfektimuoto *lukkiin* on Vähälän tutkimuksessa tunnistettu lähes yhtä hyvin kuin *kavulla*, ja yksinäis-s:llinen inessiivikin on tunnistettu siinä yli 60-prosenttisesti, kun minun aineistossani sen edustus on noin kolmannes. (Ks. Vähälä 2005: 103.) Uskon näitten erojen johtuvan siitä, että suurin osa Vähälän informanteista on aina asunut Oulussa, joten he ovat ehkä tietoisempia Oulun seudun murteesta kuin minun informanttini, joista kaikki eivät ole Oulun seudulta kotoisin.

Tutkimuksissa käytetyissä kyselylomakkeissa on eroja. Häggin (2014) kyselylomakkeessa murrekäännöstehtävää edeltää monivalintatehtävä. Monivalintatehtävän vastausvaihtoehdot ovat saattaneet helpottaa murrekäännöstehtävän tekoa ja vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin niin, että murrepiirteitten edustukset ovat suurempia kuin ne olisivat ilman monivalintatehtävää. Vähälän (2005) kyselylomakkeessa ei ole murrekäännöstehtävää lainkaan vaan ainoastaan monivalintatehtävä, joten hänen informanttinsa ei ole tarvinnut tuottaa murretta itse. Monivalintatehtävässä vastausvaihtoehdot voivat johdatella vastaajaa.

Rajalan (2014, 2016) ja minun kyselylomakkeissa on taas pelkästään murrekäännöstehtäviä.

Suuri vaikutus vertailtavuuteen on myös tutkimusten informanteilla eli sillä, minkä ikäisiä he ovat, mistä he ovat kotoisin ja kuinka paljon heitä on. Vähälän ja Rajalan informantit ovat pääosin Oulusta kotoisin olevia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisia ja luonnollisesti paremmin vertailtavissa toisiinsa kuin minun ja Häggin informantteihin, jotka ovat eri puolilta Suomea kotoisin olevia korkeakouluopiskelijoita. Kaikki tarkastelemani tutkimukset eroavat siis toisistaan menetelmiensä ja informanttiansa osalta, joten niistä mitkään eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa. Siitä huolimatta tulokset ovat samansuuntaisia ja kertovat siitä, mitkä piirteet käsitetään kuuluviksi Oulun seudun murteeseen parhaiten ja mitkä huonoiten.

Häggin (2014) ja Rajalan (2014, 2016) tutkimuksissa parhaiten havaittuja ovat samat kielenpiirteet eli persoonapronominit *sää* ja *nää*, yleisgeminaatio, svaavokaali ja *ts-*yhtymän vastine *tt*. Huonoiten havaittuja niissä ovat yksinäis-s:llinen inessiivi, analoginen imperfektimuoto ja *t:n* heikon asteen vastine *v*. Minun tutkimuksessani ammattikorkeakouluopiskelijoitten murrekäsityksistä tulokset ovat samansuuntaisia näitten kolmen tutkimuksen tulosten kanssa. Sen sijaan Vähälän (2005) tutkimuksen tulokset poikkeavat hieman omistani.

6. PÄÄTÄNTÖ

Olen kandidaatintutkielmassani tutkinut Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoitten käsityksiä Oulun seudun murteen ominaispiirteistä. Aineistonani minulla on ollut 21 informantin tekemät murrekäännöstehtävät. Olen tarkastellut, kuinka eri murrepiirteet edustuvat informanttieni vastauksissa. Informanttini käsittävät tarkastelemani kielenpiirteet Oulun seudun murteeseen kuuluviksi keskimäärin 61-prosenttisesti. Aiemmissa kansandialektologisissa opinnäytetöissä on saatu vastaavanlaisia tuloksia kuin omassanikin. Piirteitten edustukset eivät kaikissa tutkimuksissa ole samansuuruisia, mutta yhteistä niille on se, että suunnilleen samat piirteet saavat eri aineistoissa suurimmat ja pienimmät edustukset.

Tutkimusaineistoni perusteella Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijat käsittävät Oulun seudun murteelle ominaisiksi parhaiten *nää*-pronominin, joka on elävä paikallisuus ja hyvin tunnettu Oulun murteen ominaispiirre. Hyvin käsitetään myös laajalla alueella esiintyvät puhekielisyydet, kuten yleisgeminaatio ja svaavokaali, joita kuulee monessa muussakin suomen murteessa. Parhaiten käsitettyjen piirteitten joukossa ovat lisäksi puhekielessä yleistyvät *ts*-yhtymän vastineet *tt* ja *t*.

Huonoiten Oulun seudun murteelle ominaisiksi käsitettyjen piirteitten joukossa on hieman yllättävästi Oulun seudun murteen analoginen imperfektimuoto, joka kuitenkin luokitellaan eläväksi paikallisuudeksi. Muita huonosti käsitettyjä piirteitä ovat *OA*-vokaaliyhtymän vastine *UA*, yksinäis-*s*:llinen inessiivi ja *t:n* heikon asteen vastineet *j* ja *v*. Näitä piirteitä ei ole luokiteltu mihinkään edellä mainituista nykypuhekielen piirreryhmistä. Niitten asemaa Oulun seudun murteessa voivatkin uhata yleiskieliset tai muuten yleistymässä olevat variantit, kuten monoftongiutunut *OA*-vokaaliyhtymän vastine *OO*, geminaatta-*s*:inen inessiivi ja kato *t:n* heikon asteen vastineena.

Aineistoni perusteella parhaiten Oulun seudun murteen ominaispiirteiksi käsitetään siis laaja-alaiset puhekielisyydet ja yleistyvät puhekielen piirteet. Elävien oululaisuuksien käsittäminen Oulun seudun murteen piirteeksi näyttäisi riippuvan siitä, kuinka hyvin piirre tunnetaan muualla Suomessa. Huonoiten Oulun seudun murteen ominaispiirteiksi käsitetään piirteet, joilla on yleistymässä olevia kilpailijavariantteja Oulun seudun murteessa.

Murrekäännöstehtävässä on tarkoituksena kääntää yleiskielisiä lauseita murteelle. Informanttini ovat jättäneet 35 prosenttia tarkastelemistani kielenpiirteistä yleiskielisiksi eli eivät ole kääntäneet niitä lainkaan. Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijat käsittävät Oulun seudun murteen siis poikkeavan suomen yleiskielestä kohtuullisen hyvin. Sanan jättäminen yleiskieliseen asuun on tavallista erityisesti erisnimien kohdalla. Toisaalta tarkastelemistani kielenpiirteistä *iA*- ja *UA*-vokaalilyhtymien onkin odotuksenmukaista olla yleiskielisessä asussaan Oulun seudun murteessa.

Aineistoni olisi antanut mahdollisuuden tarkastella myös sitä, miten informantit ovat kääntäneet irrallisia, kontekstittomia saneita Oulun seudun murteelle. Olisin voinut verrata kontekstittomien saneitten käännöksiä lauseissa esiintyvien, kontekstillisten saneitten käännöksiin. Kandidaatintutkielmastani tuli kuitenkin tarpeeksi laaja ilman kontekstittomien saneitten tarkasteluakin, joten jätin sen tästä tutkimuksesta pois. Pro gradu -tutkielmassani tämän näkökulman voisi ottaa huomioon.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

21 kyselylomaketta, jotka joukko Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoita on täyttänyt tammikuussa 2015. Aineistoa säilytetään Oulun yliopiston suomen kielen laitoksen arkistossa.

Kirjallisuus

- AIRAKSINEN, VALTTERI 2012: *Pääkaupunkiseudulta Ouluun muuttaneiden yliopisto-opiskelijoiden murrekäsitykset ja -asenteet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- ALPIA, JOHANNA 2005: Miun murre. Joensuulaisten lukiolaisten kotimurteentuntemuksesta. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset* s. 91–124. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- GOEMAN, A. C. M. 1999: Dialects and the subjective judgments of speakers: remarks on controversial methods. – Dennis. R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology. Volume 1* s. 135–144. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- HEIKKINEN, HANNU 1997: “Tijätkö?” “En tier... tiä”. t:n astevaihteluparina olevan kadon edustus vanhoilla tukialueilla ja r-murteissa. – Makkonen, Seija & Mantila, Harri (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 74–84. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- HÄGG, JOHANNA 2014: *Maallikoiden käsityksiä Oulun seudun murteesta ja sen sosiaalisesta variaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETTUNEN, LAURI 1981: *Suomen murteet. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Makkonen, Seija & Mantila, Harri (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- MANTILA, HARRI – PÄÄKKÖNEN, MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MANTILA, HARRI 2013: Kansandialektologinen testi *lukkiin* ('luin') -tyyppisten imperfektimuotojen havaitsemisesta. – *Virittäjä* 117 s. 413–419.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIEMINEN, MARITA 2005: *Oululaisten ja yli-iiläisten nuorten murretietoisuus*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: "Savon murre" savolaiskorvin. *Kansa murteen havainnoijana*. Dissertations in Education, Humanities and Theology No 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- PALANDER, MARJATTA 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PINOLA, KATI 1997: Svaa-vokaali. – Makkonen, Seija & Mantila, Harri (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 59–66. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- PRESTON, DENNIS R. 2011: The Power of Language Regard – Discrimination, Classification, Comprehension, and Production. – *Dialectologia*. Special issue, II s. 9–33. <http://www.raco.cat/index.php/Dialectologia/article/viewFile/245343/328589> (20.10.2016)
- PÄÄKKÖNEN, MATTI 1971: *Oulun seudun murteen äännehistoria I. Sanansisäiset klusiilit astevaihtelusuhteineen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄÄKKÖNEN, MATTI 1994: *Oulun seudun murrekirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAJALA, ELINA 2014: *Oululaisnuorten murteen havaitseminen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- RAJALA, ELINA 2016: *Oululaisnuorten murrehavaintojen metakieli*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

- REHU, JONNA 2010: *Nuorten murretietoisuus – Puhekielen piirteet Haukiputaalla opiskelevien nuorten murrekirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- SKIFTESVIK, SAGA 2012: *Persoonapronominien variaatio oululaisnuorten puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- Suomen murteiden sanakirja. 1 a–elää*. Helsinki: Valtion painatuskeskus & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985.
- TUIKKALA, PÄIVI 1997: Yleiskielen *ts:n* vastineet. – Makkonen, Seija & Mantila, Harri (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 85–93. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Torniolaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VÄHÄLÄ, RIIKA 2005: ”*Pahki on hyvä sana.*” *Oululaisnuorten murreasenteet, murteen tiedostaminen ja sen suosiminen*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- VÄÄNÄNEN, MARJO 2006: *Ylikiiminkiläisnuorten murteen tiedostaminen ja sen suosiminen*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

LIITE 1. Vastaajille annettu kyselylomake murrekäännöstehtävineen.

Taustatietolomake

Tämän kyselyn vastaukset käsitellään nimettöminä.

Keräämme yhteystiedot tällä erillisellä lomakkeella, jotta voimme tarvittaessa ottaa yhteyttä osaan kyselyyn vastanneista haastattelun tekemistä varten.

Yhteystiedot:

Nimi:

Opiskelijanumero:

Puhelin:

Sähköpostiosoite:

Muut taustatiedot:

Ikä:

Sukupuoli: mies nainen

Oppilaitos:

Suuntautumisvaihtoehto:

Aiempi koulutus:

ammattikoulu

lukio

lukio ja ammattikoulu

muu, mikä? _____

Kotipaikkakunta:

Montako vuotta olet asunut Oulussa?

- alle vuoden
- 1–5 vuotta
- yli 5 vuotta
- yli 10 vuotta

Miltä paikkakunnalta vanhempasi ovat kotoisin?

_____ ja
_____.

Aluksi

Tutkimme tällä kyselyllä ammattikorkeakoulussa opiskelevien nuorten murretietoisuutta. Vastaathan kaikkiin kysymyksiin. Voit kysyä meiltä tarkennuksia, jos kysymys tuntuu epäselvältä. Kiitos vastauksistasi!

Aloita täyttämällä tämä sivu. Tehtäviin ei ole ”oikeita” vastauksia. Kun olet valmis, palauta paperi meille, niin saat kyselyn jälkimmäisen sivun täytettäväksesi.

Opiskelijanumero: _____

1. Mitä murretta mielestäsi puhut?

2. Jos sinun pitäisi opettaa Oulun murretta muualla asuvalle kaverillesi,

a) mitä murrepiirteitä opettaisit hänelle,

b) mitä murre sanoja opettaisit,

c) mitä sanontoja opettaisit?

.....

Kirjoita Oulun murteella.

Opiskelijanumero: _____

Miten sinun mielestäsi sanotaan seuraavat lauseet Oulun murteella?

Tehtävään ei ole "oikeita" vastauksia. Tärkeää on, että kirjoitat lauseet niin kuin ne mielestäsi sanottaisiin Oulun murteella.

1. Mitä sinä katsot televisiosta?

2. Tänään näkyy televisiossa Salatut elämät.

3. Minä näin uusimman jakson.

4. Tiedätkö sinä Ismon oikeaa nimeä?

5. Esko Kovero näyttölee Ismoa, ja Seppoa esitti Jarmo Koski.

6. Tätä Pihlajakatua ei ole oikeasti olemassa.

7. Salkkareissa teineillä on salaisuus.

8. Sanni yllättyi raskaudestaan.

9. Vauva alkaa potkia.

10. Sanni antaa Talen kokeilla vatsaansa.

11. Tuli kauhea nälkä.

12. Tein itselleni kahvia ja panin siihen maitoa.

13. Minä tein myös suuria voileipiä ja otin kakkua.

14. Salkkarit näkyy puoli kahdeksalta kolmosella.

.....

Kirjoita Oulun murteella.

Opiskelijanumero: _____

Miten sinun mielestäsi seuraavat esimerkit sanotaan Oulun murteella?

Tehtävään ei ole "oikeita" vastauksia. Tärkeää on, että kirjoitat sanat niin kuin ne mielestäsi sanottaisiin Oulun murteella.

1. Ismoa

2. kahvia

3. kakkua

4. katsot

5. kauhea

6. kolmosella

7. maitoa

8. minä

9. nimeä

10. näkyy

11. otin

12. panin

13. Pihlajakatua

14. potkia

15. raskaudestaan

16. salaisuus

17. sinä

18. suuria

19. tein

20. tiedätkö

21. vatsaansa
